

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

**K vybraným charakteristikám dětí
z dětských domovů**

Vedoucí práce: RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Autor práce: Lucie Poláčková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3.

Forma studia: prezenční

2008

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem K vybraným charakteristikám dětí z dětských domovů jsem vypracovala samostatně s využitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

20. června 2008

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce RSDr. Jánů Mišovičovi, CSc. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi jakýmkoli způsobem napomohli k vypracování této práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. DĚTSKÝ DOMOV.....	8
<i>1.1 Zákonné vymezení.....</i>	<i>8</i>
<i>1.2 Důvody umístění dítěte do dětského domova.....</i>	<i>10</i>
<i>1.3 Rozhodnutí o umístění dítěte do dětského domova .....</i>	<i>11</i>
<i>1.4 Smysl a funkce rodiny a dětského domova.....</i>	<i>12</i>
2. CHARAKTERISTIKA PŮVODNÍHO RODINNÉHO PROSTŘEDÍ, Z NĚJŽ DÍTĚ PŘIŠLO DO DD (DDŠ).....	15
3. JEDNOTLIVÉ CHARAKTERISTIKY DĚTÍ ŽIJÍCÍCH V DD (DDŠ) 17	
<i>3.1 Deprivační syndrom - deprivace .....</i>	<i>17</i>
3.1.1 Vysvětlení pojmů	18
3.1.2 Základní psychické potřeby	19
3.1.3 Druhy deprivace a jejich terapie	21
<i>3.1.3.1 Deprivace podnětová (senzorická).....</i>	<i>21</i>
<i>3.1.3.2 Deprivace kognitivní .....</i>	<i>21</i>
<i>3.1.3.3 Deprivace citová (emocionální).....</i>	<i>21</i>
<i>3.1.3.4 Deprivace sociální .....</i>	<i>22</i>
<i>3.1.3.5 „Deprivace životní perspektivy“ .....</i>	<i>22</i>
3.1.4 Typologie osobnosti deprivovaného dítěte	22
<i>3.2 Poruchy pozornosti s hyperaktivitou - ADHD (LMD) u dětí v DD.....</i>	<i>23</i>
3.2.1 Vysvětlení pojmu	23
3.2.2 Výskyt ADHD	24
3.2.3 Příčiny vzniku ADHD	25
3.2.4 Symptomy ADHD	25
3.2.5 Diagnostická kritéria ADHD.....	26
3.2.6 Hlavní zásady používané při práci s dětmi s ADHD.....	27
<i>3.3 Romské děti v dětských domovech.....</i>	<i>27</i>
3.3.1 Některé zvláštnosti psychiky romských dětí.....	28
3.3.2 Hledání vlastní identity.....	29

3.3.3 Rizika ústavní péče pro romské děti.....	30
3.4 <i>Dětství strávené v DD jako kriminogenní faktor</i>	31
3.4.1 Společné znaky a charakteristiky mládeže páchající trestnou činností	32
3.4.2 Kriminalita jako následek psychické deprivace.....	32
3.4.3. Trestná činnost po odchodu z DD a DDŠ.....	34
3.4.3.1 <i>Trestná činnost po odchodu z dětského domova (DD)</i>	34
3.4.3.2 <i>Trestná činnost po odchodu z dětského domova se školou (DDŠ)</i>	34
4. NĚKTERÉ OBTÍŽE MLADÝCH LIDÍ OPOUŠTĚJÍCÍCH ZAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY	35
II. PRAKTICKÁ ČÁST	37
1. Cíl šetření	37
2. Hypotézy.....	37
3. Charakteristika výzkumného souboru.....	38
4. Metody a techniky výzkumu	38
5. Výsledky dotazníkového šetření.....	39
5.1 <i>I. část dotazníků – otázky určené pro ředitele zařízení</i>	39
5.2 <i>II. část dotazníků – otázky pro vychovatele vypovídající o dětech</i>	41
5.3 <i>III. část dotazníků – názory vychovatelů na ústavní výchovu</i>	47
6. Verifikace hypotéz.....	47
DISKUZE.....	48
ZÁVĚR.....	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
SEZNAM ZKRATEK.....	56
SEZNAM PŘÍLOH.....	57
PŘÍLOHY	58
ABSTRAKT.....	84
ABSTRACT	85

ÚVOD

Téma práce jsem si zvolila na základě svých zkušeností z praxe, kterou jsem absolvovala v průběhu studia v Dětském domově se školou Horní Planá. Podnětem k napsání této bakalářské práce bylo nejen to, že mě práce s těmito dětmi velmi zaujala, ale i fakt, že postavení dětí v ústavní výchově je v poslední době často diskutovaným tématem a to i z důvodu, že se Česká republika řadí na první místa v Evropě v počtu dětí umístěných do zařízení ústavní výchovy (podle údajů MŠMT, MZ a MPSV žije v ČR přibližně 20 000 dětí v ústavních zařízeních). Toto prvenství není právě něčím, čím bychom se jako země mohli chlubit.

Odborníky je sestaveno mnoho charakteristik, statistik, tabulek a grafů o tom, jaké jsou děti v zařízeních ústavní výchovy a co je trápí. Problém spatřuji v tom, že do těchto statistik jsou zařazovány všechny ústavní děti bez ohledu na to, v jakém typu zařízení jsou umístěny. Je totiž rozdíl mezi dětmi např. z dětského domova a dětmi z dětského výchovného nebo diagnostického ústavu. Výběr charakteristik, které ve své práci dále rozvádím, vychází především z vlastních zkušeností při práci s dětmi během praxe v DDŠ Horní Planá.

Vlastní práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Cílem teoretické části je zmapovat a uceleně popsat některé problémy, které mohou trápit děti v dětských domovech, dále uvést z jakých rodin a proč přišly do dětského domova a jaké tyto děti často bývají.

Úvodní kapitola seznamuje s tím, co je dětský domov (se školou) za zařízení a pro koho je určeno, jaká je jeho funkce ve srovnání s funkcemi rodiny, proč je dítě do DD umístěno a jak proces umístování probíhá.

Další kapitola se pokouší charakterizovat rodinné prostředí, ve kterém dítě vyrůstalo, než se ocitlo v DD.

Třetí, nerozsáhlejší, kapitola podrobněji zpracovává téma psychické deprivace, poruchy pozornosti s hyperaktivitou, protože tyto jevy jsou v DD poměrně časté,

i když první z uvedených více. Vysoký počet romských dětí v DD je všeobecně známý fakt, kterým se zabývá jedna z podkapitol této části. O tom, že se velká část dětí po odchodu z dětského domova stává pachatelem trestných činů, se také ve společnosti hovoří často. Jaká je pravda? Na to by mohla odpovědět další podkapitola.

Poslední kapitola teoretické části chce poukázat na to, že systém péče o děti v DD je odlišný od výchovy v běžné fungující rodině a že tento systém může mít nepříjemné následky pro mladého jedince odcházejícího z dětského domova.

Cílem praktické části je porovnat do jaké míry se liší, či neliší děti ze tří různých typů dětských domovů (dvou státních: DD Aš, DDŠ Horní Planá a jednoho nestátního: Soukromý dětský domov Koryto) a to hlavně v oblastech popsaných v části teoretické. Souběžně s tím byly také od vedoucího pracovníka zařízení získány základní informace o jednotlivých dětských domovech. Dále byly sledovány názory vychovatelek (vychovatelů) na ústavní výchovu a na připravenost na samostatný život po odchodu z dětského domova a jejich přístupy k výchově svěřených dětí.

Literatura, která mi byla velkou inspirací při zpracovávání této práce, byla napsána velkým odborníkem na dětskou duši Zdeňkem Matějčkem, jehož přínos v této oblasti je mimořádný. Ze zahraničních autorů uvádím R. A. Barkleyho, A. Traina a A. Škovieru, působícího na Pedagogické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. DĚTSKÝ DOMOV

1.1 Zákonné vymezení

V této kapitole se pokusím podat základní informace o dětském domově a právech a povinnostech dětí umístěných v tomto zařízení.

Výkon ústavní a ochranné výchovy zajišťuje v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy systém školských zařízení ústavní výchovy. Po novelizaci zákona č. 109/2002 Sb.¹ lze rozlišovat následující druhy zařízení:

- a) diagnostické ústavy
- b) dětské domovy
- c) dětské domovy se školou
- d) výchovné ústavy.

Z hlediska zřizovatele je členění systému na zařízení zřizovaná na jedné straně jednotlivými kraji a na straně druhé státní správou ve školství, tj. MŠMT. V rámci tohoto členění lze konstatovat, že kraje zřizují dětské domovy, zatímco MŠMT ostatní zařízení (např. diagnostické ústavy a výchovné ústavy). Zřizovatelem některých zařízení jsou také soukromé právnické osoby (nestátní neziskové organizace – pozn. k nejznámějším patří: DUHA, o.p.s. – soukromý dětský domov, Soukromý dětský domov, s.r.o. – Koryto a mnoho dal.).

Pro potřeby této práce uvádím bližší informace o dvou základních typech dětských domovů. Podle zákona č. 109/2002 Sb.² jsou tedy pod pojmem dětský domov zahrnuty jeho dvě formy a to:

- a) *dětský domov*
- b) *dětský domov se školou*

---

¹ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. *O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.*

² Srov. tamtéž.

ad a) **Dětský domov** je zařízením pečujícím o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní především úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Zajišťuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Vzdělávání těchto dětí probíhá ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 nejvýše do dosažení 18 let. Do dětského domova je také možné umístit nezletilé matky společně s jejich dětmi.³

ad b) Účelem **dětského domova se školou** je zajištění péče o děti, jimž je nařízena ústavní výchova a mají-li závažné poruchy chování, nebo jsou-li nezletilými matkami, anebo vyžadují-li pro svou přechodnou či trvalou duševní poruchu výchovně-léčebnou péči, příp. mají-li uloženu ochrannou výchovou nebo nemohou být vzdělávány v základní škole, jež není součástí dětského domova. Do dětského domova se základní školou mohou být umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky.⁴

Při přijímání dítěte do dětského domova je zaměstnanec pověřený ředitelem/kou zařízení povinen převzít veškerou dokumentaci dítěte a provést s ním vstupní pohovor, při kterém ho seznámí s vnitřním řádem zařízení, s právy a povinnostmi dítěte, s organizací a s režimem zařízení. Zařadí dítě do rodinné nebo výchovné skupiny, ve které mu přidělí lůžko, osobní skříňku a osobní potřeby.⁵

Pro lepší dokreslení významu pojmů práva a povinnosti dítěte v dětském domově příkládám do příloh Práva a povinnosti dětí v Dětském domově, Základní škole a Školní jídelně Horní Planá.

---

³ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. *O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.*

⁴ Srov. tamtéž.

⁵ Srov. Vyhláška č. 438/2006 Sb., *kteou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.*

1.2 Důvody umístění dítěte do dětského domova

Ve společnosti se pravděpodobně vždy budou objevovat rodiče, kteří dočasně nebo trvale nebudou schopni a ochotni své děti vychovávat, a to z mnoha příčin. Jedná se např. o rodiče, kteří nezvládnou svoji rodičovskou roli (ať už z důvodu, že nejsou schopni ji v dostatečné míře naplnit anebo pro svou chronickou fyzickou nebo duševní nemoc či vysoký stupeň invalidity), rodiče, kteří jsou opakovaně ve výkonu trestu odnětí svobody. V některých případech se také může jednat o mladé, nezralé páry, které nemají dostatek životních zkušeností, se sociálně patologickými rysy v povaze, nedostatečně odpovědné, u nichž nelze očekávat pomoc širší rodiny. Často jde o rodiče, kteří sami vyrůstali v disharmonickém prostředí či v ústavních zařízeních. Tím vzniká situace, kdy rodiče dítě odloží, vzdají se ho (dají souhlas s osvojením), nechávají děti bez dozoru apod. V horším případě dochází v původní nebo širší rodině k přímému ohrožení zdraví nebo vývoje dítěte.

Děti se do domova dostávají tehdy, jestliže se o ně vlastní rodiče nemohou, nechtějí nebo neumějí starat a v tom nejkrajnějším případě, jestliže jsou děti v rodině týrány, zanedbávány či zneužívány. Zákonné vymezení důvodů nařízení ústavní výchovy nalezneme v ustanovení § 46 zákona o rodině, kde je určeno, že v případě, že je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě či z jiných důvodů nemohou rodiče výchovu zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu, přičemž je nejprve povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.⁶ Z mého pohledu je zákonné vymezení velmi obecné a neuvádí konkrétní možné důvody k odebrání dítěte. Díky praktickým zkušenostem odborníků víme, že **obvyklými důvody umístění dítěte do zařízení ústavní péče jsou následující:**⁷

- Dítě je odloženo nebo opuštěno vlastními rodiči.
- Rodiče dítěte zemřeli.

---

⁶ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb. *O rodině*.

⁷ BITTNER, P.; HAVIGEROVÁ, J.; JANIŠOVÁ I.; LANGHANSOVÁ H. *Děti z ústavů!*, s. 30.

- Dítě je psychicky, fyzicky či sexuálně zneužíváno nebo týráno.
- Dítě je zanedbáváno.
- Dítě má výchovné problémy a rodiče se o něj nedokáží starat.
- Dítě trpí psychickým či tělesným postižením a rodiče nejsou schopni mu zajistit náležitou péči.
- Rodiče neplní svou rodičovskou zodpovědnost pro fyzickou či duševní nemoc delšího trvání.
- **Nepříznivá sociální situace rodiny**, zejména chudoba rodiny a nevyhovující bytové podmínky.

Nejčastějším důvodem pro umístění dítěte do dětského domova je právě nepříznivá sociální situace rodiny. Studie uvádějí, že dokonce *více jak 50 % dětí*⁸ je z rodiny odebráno ze sociálních důvodů. Sociální problémy a krize rodiny jsou často řešeny umístěním dítěte do ústavu.

1.3 Rozhodnutí o umístění dítěte do dětského domova

Podle institutu tzv. předběžného opatření⁹ je možno odebrat dítě z rodiny na základě rozhodnutí soudu. Děti do DD umísťuje soud někdy na žádost rodičů, někdy i přes jejich nesouhlas, vždy však po důkladném projednávání a posuzování všech hledisek.

Ocitne-li se dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny mají podle Zákona o sociálně-právní ochraně dětí¹⁰ pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností pravomoc navrhnout umístění dítěte do ústavní péče formou předběžného opatření. Návrh podávají místně příslušnému okresnímu soudu, který je povinen do 24 hodin rozhodnout o nezbytnosti takového umístění do ústavní

⁸ Srov. SVOBODOVÁ, M.; VRTBOVSKÁ, P.; BÁRTOVÁ, D. *Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice*. Dostupné na WWW: <http://www.dom-os.cz/dokumenty/downloads_Zprava.pdf>.

⁹ Srov. Zákon č. 99/1963 Sb. *Občanský soudní řád*.

¹⁰ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb. *O sociálně-právní ochraně dětí*.

výchovy nebo do péče fyzické osoby, kterou v rozhodnutí označí. Toto „předběžné opatření“ je účinné jeden měsíc. Do té doby musí být soudem rozhodnuto dále. Např. o nařízení ústavní výchovy.

Ústavní výchovu lze nařídit pouze nezletilému dítěti, nejdéle do 18 let věku dítěte, výjimečně je možno ji prodloužit. Prodloužení období ústavní výchovy lze navrhnout ze závažných důvodů až o jeden rok po dosažení zletilosti. Návrh podává oddělení sociálně právní ochrany dětí obce s rozšířenou působností v součinnosti se zařízením, kde je nezletilý umístěn.

1.4 Smysl a funkce rodiny a dětského domova

Jedním z hlavních důvodů existence rodiny odedávna je náležitá péče o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidské populace (reprodukční funkce rodiny), je také základní jednotkou každé lidské společnosti.

Rodina tvoří první a dosti závazný model společnosti, s nímž se dítě setkává. Formuje jeho osobní vývoj i postoj ke všem dalším skupinám, snaží se formovat dítě podle vlastní tradice, protože rodinné normy jsou vždy nějakou modifikací norem průměrných. V minulosti bylo provedeno mnoho pokusů o přesunutí rodičovské péče na jiné osoby či skupiny, ale nikdy se tato řešení v praxi neujala. Dítě ke svému vývoji potřebuje kromě zajištění primárních potřeb (teplo, nasycení) také stabilní prostředí (domov) a přítomnost stabilních osob (rodičů). Rodiče by měli být na jeho vývoji vysoce citově angažováni. Dítě i rodič se spolu ztotožňují, podporují se, spoléhají se na sebe, dostávají se do konfliktů. Rodiči na dítěti velmi záleží, vnímá ho jako jedinečné, zvláštní, je jím fascinován.¹¹

Vztah rodičů a dítěte vzniká už před porodem. Dítě reaguje na podněty způsobené chováním a pohyby matky. Také matka již dlouho před porodem vnímá plod ve svém těle. Například pozná jeho temperament. Předpokládá se, že dítě vnímá tlukot matčina srdce a rytmus jejích kroků. Obojí dítě uklidňuje, a tak

---

¹¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 10.

i po porodu drží matka dítě hlavičkou u svého srdce a přechází s ním, když ho chce uklidnit.

Odnepaměti platí, že jak uvádí Matějček, „*aby lidské mládě přežilo, potřebovalo tu mít „svoje“ lidi, kteří by mu poskytli ochranu a pomoc, protože ono samo bylo velmi dlouho a přespříliš bezmocné. Těm „jeho“ lidem na něm však muselo současně také obrovsky záležet. Poskytování ochrany a pomoci bezbrannému mláděti musela být jejich hluboce založena psychická potřeba. Tento základní lidský vztah je nesen vzájemným uspokojováním psychických potřeb.*“¹² „*Citový vztah dítěte k „jeho“ lidem se zakládá nikoliv na tom, že tito lidé mu působí nějakou příjemnost, nýbrž že mu zajišťují pocit bezpečí a jistoty.*“¹³

V dějinném vývoji se řada funkcí rodiny měnila, některé ustupovaly do pozadí, jiné nabývaly na významu. V současnosti platí, že základní **funkce rodiny jsou**:¹⁴

1. biologicko-reprodukční funkce – udržení života početím a porozením nového člověka (sexuální funkce), zabezpečení potřebných podmínek pro život a další vývoj.
2. ekonomicko-zabezpečovací funkce – vztahuje se na všechny členy rodiny (vnitřní činnosti rodiny), v minulosti důležitá výrobní složka, dnes převážně spotřební jednotka, závislá na výrobní činnosti společnosti, společné hospodářství, ekonomická solidarita. Zabezpečovací funkce se netýká jen oblasti materiální, ale i sociální, duševní až duchovní = životní jistoty.
3. emocionální funkce – se stává nejdůležitějším kohezivním faktorem rodiny (v některých kruzích vstupují i materiální faktory), potřebná stejně jak pro dospělé, tak i pro děti, i když v různé podobě. V současnosti velmi významná funkce.
4. socializačně-výchovná funkce – opravdový zájem o dítě, kvalitní péče, jeho výchova, přijetí, porozumění pro jeho vývoj, potřeby a požadavky a jejich uspokojování a rozvíjení, prosazovat jeho nejlepší zájem, ochraňovat před nepříznivými situacemi a učit ho, aby bylo schopno jim čelit a překonávat je.

---

¹² MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*, s. 9 – 10.

¹³ Tamtéž, s. 14.

¹⁴ Srov. OLIVERIUS, R. *Psychologické problémy rodiny a rodinných vztahů*, s. 12 – 16.

Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje určitý typ podpory – předává sociální zkušenosti, učí ho mnoha dovednostem nezávislým na jeho pohlaví, ale také i své sexuální roli.

Hlavní funkcí, jež je v popředí v zařízeních poskytujících náhradu za nefunkční nebo chybějící rodinu, je podle Matouška *podpora a péče*.¹⁵ Prvořadým cílem dětského domova je výchova dětí. Výchova v dětském domově nahrazuje svěřencům péči, kterou by jim měli poskytnout rodiče. Úkolem dětského domova je vytvořit podmínky pro uspokojení všech potřeb svěřených dětí (citové, materiální, intelektové aj.) a vytvořit jim takové prostředí pro život, které jim bude domovem v tom pravém slova smyslu. Dalším úkolem dětského domova je v co největší míře připravit život dětem tak, aby se plně podobal životu v běžné rodině. Dětský domov tak neustále potvrzuje svoji funkci a schopnost suplovat dětem rodinu, o kterou přišly ne vlastní vinou a také prokazuje potřebnost a nezastupitelnost této formy náhradní rodinné péče. Úkolem také zůstává vytvoření a udržení velmi kvalitní úrovně výchovy a sociálního začlenění dětských svěřenců do života společnosti.

Cílem dětských domovů rodinného typu je navodit pocit klidu, důvěry a bezpečí a tím napomáhat tomu, aby se děti vypořádaly s prožitými bolestnými zážitky, samy nacházely správné postoje a hodnoty, učily se nést odpovědnost za své jednání a dodržovat dohodnutá pravidla. Děti tady musí více spoléhat samy na sebe, učí se občas vařit, prát, vyžehlit, prostě jako doma. Dříve, když děti bydlely až po deseti na pokoji, měly téměř absolutní servis od personálu a pak, v reálném životě, když dětský domov opustily, si nevěděly rady. Učením se činností běžně vykonávaným v domácnostech – tzv. domácím pracím, nakupováním, vyřizováním různých záležitostí (placení složenek, vyřizování potřebných záležitostí na úřadech apod.), učením se zacházení s penězi atd. se děti připravují na svůj budoucí samostatný život a děti tyto činnosti přiměje k větší samostatnosti, ale přesto dětem ten pravý „domov“ bohužel nenahradí. Chráněné

---

¹⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*, s. 22.

bydlení je možnou přestupní stanicí, která pomáhá mladým lidem připravit se na samostatný život.

Funkce vychovatele v náhradní institucionální výchově je velmi složitá. „Jeho náplň práce se pohybuje v jakési pohyblivé zóně, na jedné straně dětem doslova utírá nudle, na druhé straně s nimi vede profesionální terapeutický nebo spirituální dialog.“¹⁶ Řeší dilema – současně má i nemá dítěti nahradit vlastní rodiče.¹⁷

Vychovatel v institucích náhradní výchovy nesupluje rodiče. Jeho funkce je spojená jednak s organizací skupinového života, v níž by měly být vyváženy skupinové a individuální zájmy dětí, jednak v přijetí dítěte i s jeho individuálním životním traumatem. Provádí dítě v jeho vyrovnávání se s minulostí, při řešení jeho aktuálních problémů i při hledání východisek do budoucnosti.¹⁸

2. CHARAKTERISTIKA PŮVODNÍHO RODINNÉHO PROSTŘEDÍ, Z NĚJŽ DÍTĚ PŘIŠLO DO DD (DDŠ)

Dosud je dosti rozšířené mínění, že v dětských domovech jsou sirotci – děti, které z nějakého důvodu přišly o své rodiče a nemají nikoho jiného, kdo by se o ně postaral. Rozebíráme-li příčiny, které vedly k umístění dítěte do dětského domova, zjistíme, že se vyskytují v různých kombinacích hlavně tyto faktory: alkoholismus rodičů, rodiče ve výkonu trestu, degradování, citově otupělí rodiče bez zájmu o děti, rozvrácené konfliktní manželství, různé drogové závislosti a duševní poruchy, prostituce matky. Většinou je u těchto rodin nízká socioekonomická úroveň, někdy naopak dobré příjmy, ale neschopnost hospodařit s nimi, což bývá zvláště často u romské populace.¹⁹ Dále dlouhodobá nezaměstnanost, která vyústila ve ztrátu bydlení nebo ohrožení ztrátou bydlení. Nejčastěji se vyskytujícím sociálním důvodem nařízení ústavní výchovy bývá totiž nedostatečné či chybějící bydlení případně nevyhovující bytové podmínky.

---

¹⁶ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, s. 103.

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 103.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 109.

¹⁹ KOLUCHOVÁ, J. *Přehled patopsychologie dítěte I.*, s. 51.

Jen zlomek dětí je v ústavu proto, že je jejich rodiče týrali nebo o ně nestáli. O většinu z nich se jejich rodiče jen nedokážou dobře starat. A stát místo náročné pomoci rodině volí jednodušší cestu: odebrat dítě.

Se špatnou sociální situací rodiny nebo rodičů, kteří vůbec nepracují a o děti se nestarají, souvisí opakované dlouhodobé zanedbávání povinné školní docházky. Taková vícedětná rodina, ač dostává značné sociální dávky, s penězi ne hospodaří ve prospěch dětí a odbor péče o děti pak navrhuje ústavní výchovu, aby alespoň tímto způsobem byla zajištěna potřebná péče. Je pochopitelné, že umístění do dětského domova není tím nejdokonalejším způsobem, jak vychovávat dítě, ale mnohdy je to ze všech špatných řešení to nejpříjemnější. Většina dětí je z rodin, které přesně odpovídají tomuto modelu – rodiče nepracují a protože nemají žádné vzdělání ani práci nemohou najít, tím nemají žádný příjem, jen sociální dávky. S dávkami nezodpovědně hospodaří (alkohol apod.), nejsou pak schopni hradit nájem, elektřinu a další náklady, jsou brzy bez bydlení a péči o děti v rodině, jejich docházku do školy a další, jinak běžné rodinné záležitosti, nedokáží zajistit. Na stránkách Českokrumlovského Deníku byla uvedena tato Charakteristika rodinného prostředí dětí ze školských výchovných zařízení (pozn.: tato charakteristika však popisuje rodinná prostředí dětí z dětských domovů, ale i z diagnostických ústavů a výchovných ústavů):²⁰

- V předškolním věku téměř 40 % dětí je již z neúplných rodin.
- V dalším věku téměř 70 % dětí je z neúplných rodin.
- Nestabilní rodinné prostředí: u většiny dětí se o ně stará matka, otec buď není, nebo je k výchově pasivní, často s negativními projevy (násilí, alkohol, trestná činnost,...), četné příchody a odchody nových vychovatelů (zejm. otců).
- Z funkčního rodinného prostředí pochází jen 6 % dětí. Rodiny mají často zkušenost se sociálními službami ještě před propuknutím výchovných poruch u dítěte, někdy i před jeho narozením.
- Vzdělanostní úroveň rodičů je často pod standardem populace.

---

²⁰ PERKNEROVÁ, K. Problémy českých dětí? Ty se řeší ústavem. *Českokrumlovský Deník*, 2007, č. 258, s. 9.

- Vztah rodičů k práci je v lepším případě průměrný, ale spíše podprůměrný.
- Nejpatologičtějším jevem selhání rodičů je týrání dětí – téměř u 20 % dětí umístěných v ústavní péči (někdy společně se sourozenci a matkou); podoba – nepřiměřené fyzické trestání a psychická traumatizace.
- Týrané děti – nezaznamenán statisticky vyšší výskyt deviantních projevů, ale vyšší výskyt psychických poruch až onemocnění.

K této charakteristice je nutno dodat, že dětí přijatých do DD a DDŠ z důvodu jejich týrání bylo např. v roce 2002 z celkového počtu 1923 „pouze“ 3,0 %.²¹ Výše uvedených 20 % zahrnuje i týrané děti umístěné do DDÚ a VÚ.

Umístěním dítěte do ústavního zařízení sociální pracovníci často řeší svou neschopnost nebo nemožnost adekvátně reagovat na problémy sociálně slabých rodin. Odebírání dětí z rodin a jejich umístění do ústavní péče je doprovázeno emočním stresem dětí i rodičů a narušením vztahů rodiny k celé společnosti. V průběhu pobytu v zařízeních pak hrozí destrukce rodinných vztahů a rodiče takových dětí jsou ohroženi dalším sociálním propadem, jehož příčinou je rezignace a ztráta aspirací.

3. JEDNOTLIVÉ CHARAKTERISTIKY DĚTÍ ŽIJÍCÍCH V DD (DDŠ)

3.1 Deprivační syndrom - deprivace

Psychickou deprivaci u dětí vyrůstajících v ústavní péči popsali už v 60. letech minulého století Matějček s Langmeierem.

Tradiční ústavní péče o děti, které nemají rodiče (případně rodiče mají, ale ti nejsou způsobilí je vychovávat), je doprovázeno rizikem dobře známým a pojmenovaným: deprivačním syndromem. Děti vychovávané ve větších

---

²¹ Srov. SVOBODOVÁ, M.; VRTBOVSKÁ, P.; BÁRTOVÁ, D. *Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice*. Dostupné na WWW: <http://www.dom-os.cz/dokumenty/downloads_Zprava.pdf>.

skupinách, v nichž se na směny mění pečující osoby, jsou několikanásobně méně než v rodině podněcovány ze strany dospělého a mají také několikanásobně méně příležitostí samy dospělého upoutat svým projevem. Zcela chybí možnost rozvinutí dlouhých interakčních sekvencí, při nichž za normálních okolností kontakt matky s dítětem sílí a odpadá za vzájemného zrcadlení nálad a soustředování pozornosti na stejný cíl.²²

Deprivované ústavní děti působí při srovnání se svými vrstevníky vychovávanými v rodinách jako méně nadané, pomalejší (někdy také naopak hyperaktivní), úzkostné, bojácné, zatížené mnoha druhy zlovyků (jež se vykládají jako spontánní pokus o naplnění nenaplněné potřeby kontaktu); jejich vztahy k lidem jsou mělké a přelétavější, i když příležitost ke kontaktu vyhledávají až nutkavě.²³ Tyto následky ústavní výchovy nazývané deprivacním syndromem jsou tím vážnější a tím hůře odstranitelné, čím dříve se dítě do ústavní péče dostalo a čím déle v ní bylo.

3.1.1 Vysvětlení pojmů

Deprivace = z latinského slova *deprivatio* - ztráta, zbavení něčeho důležitého či žádoucího, psychicky důsledek karence (nedostatku nezbytných, nutných a potřebných podnětů k určité činnosti), stav nemožnosti uspokojení základních potřeb jedince, vedoucí k porušení psychické rovnováhy.²⁴; strádání z nedostatku (smyslových, citových, sociálních apod.) podnětů k činnosti určitého druhu²⁵; stav závažného dlouhodobého nedostatku v uspokojování životně důležitých psychických a sociálních potřeb (podnětů, bezpečí, vztahů, uznání apod.), respektive jeho důsledky²⁶

---

²² Srov. MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*, s. 63 – 64.

²³ Srov. tamtéž, s. 65.

²⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 122.

²⁵ *Akademický slovník cizích slov*, s. 154.

²⁶ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. 2. díl, C – F, s. 217.

Deprivační syndrom = zpoždování dětského vývoje následkem chybějící nebo nepřiměřené rodičovské péče²⁷

Psychická deprivace (*angl. deprivation = strádání*) – je nejčastěji definována jako *psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře po dosti dlouhou dobu.*²⁸ Tato Langmeierova a Matějčkova definice nebyla dosud překonána a používá se jak v teoretické rovině, tak v praxi.

Vývojové trauma či syndrom vývojového traumatu – v posledních třech letech se v dětské psychologii a psychiatrii zavádí tento nový termín. Ukazuje se totiž, že týrané, zneužívané a zanedbávané děti a *děti vyrůstající v ústavech bez bezpečného připoutání k blízké osobě trpí komplexem syndromů, z nichž některé jsou posttraumatické, jiné mají podobu vývojových deficitů, další jsou přímo spojeny s poruchami attachmentu (pozn. citového pouta). Vývojové trauma způsobuje vážné narušení sebepojetí (self) a velmi nerovnoměrný osobnostní vývoj – některé části osobnosti odpovídají charakteristikám biologického věku, v jiné oblasti je vývoj na nízké úrovni.*²⁹

3.1.2 Základní psychické potřeby

Tak jako existují základní potřeby biologické, které musí být plně uspokojeny, aby malé dítě vůbec mohlo přežít (teplo, potrava, ochrana před nebezpečím atd.), jsou i základní potřeby psychické, které musí být v náležitě míře uspokojovány, má-li se dítě vyvíjet v psychicky zdravou a zdatnou osobnost.

Zatím je dobře definováno a výzkumně ověřeno asi **pět takových vitálních potřeb**.³⁰

---

²⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 122.

²⁸ LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*, s. 22.

²⁹ Srov. KRAMUŠOVÁ, D. *Když rodina schází. Psychologie dnes*, s. 48.

³⁰ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*, s. 37 – 38.

1. *Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů* – její uspokojení umožňuje naladit organismus na žádoucí úroveň aktivity.
2. *Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech („tj. smysluplného světa“)* – její naplnění umožňuje, aby se z podnětů, které k nám prostřednictvím všech našich smyslů přicházejí, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jde o základní potřebu umožňující učení.
3. *Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů* – tj. vztahů k osobě matky a k osobám dalších primárních vychovatelů. Náležité uspokojování této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti.
4. *Potřeba osobní identity* – tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty. Z jejíhož uspokojení vychází zdravé uvědomění vlastního já, vlastní identity.
5. *Potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy* – její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí a podněcuje a udržuje v člověku jeho životní aktivitu. (Matějček uvádí, že pro děti v dětských domovech je typické, že se nemají na co těšit a o co se snažit. Dále také uvádí, že pro děti, které přišly z dětských domovů do SOS dětské vesničky, bylo typické, že pojem budoucnosti teprve pracně, ale s nadšením objevovaly.³¹⁾

Deprivační syndrom u dětí bez rodinného zázemí je závislý na různých faktorech. Mezi tyto činitele Waleská³² zařazuje:

- věk dítěte při příchodu do náhradní rodinné péče
- délku pobytu v ústavním prostředí
- délku pobytu dítěte v biologické rodině (pokud tomu tak bylo)
- průběh těhotenství matky
- dosavadní vývoj dítěte, jeho životní zkušenosti

---

³¹ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 26.

³² Srov. WALESKÁ, J. *Deprivační syndrom a jeho následky u dětí v náhradní rodinné péči*, s. 60 – 63.

3.1.3 Druhy deprivace a jejich terapie

3.1.3.1 Deprivace podnětová (senzorická)

Strádání nedostatkem smyslových zážitků - podnětů, jež může být dáno nedostatky v působení rodiny, ale i neschopností dětského organismu tyto podněty přijímat (děti se smyslovým postižením).³³ Je všeobecně známo, že existuje pět lidských smyslů. Vlivem jednotvárných smyslových zážitků lidská inteligence klesá, obrazotvornost a představivost ztrácí, dochází k celkové devastaci vnímání a uchopování prožitků. Tato deprivace způsobuje rezignované (odevzdané) chování. Terapií je re-aktivace a přísun optimální úrovně podnětů.³⁴

3.1.3.2 Deprivace kognitivní

Strádání v oblasti rozvoje poznávacích procesů a adekvátních zkušeností. Je dána zanedbáním v rodinách s nízkou sociokulturní a vzdělanostní úrovní. Jedná se o „nedostatek kognitivní struktury.“³⁵ Terapií je re-edukace a vytvoření podmínek pro účinné učení.³⁶

3.1.3.3 Deprivace citová (emocionální)

Znamená nedostatek specifických podnětů, chybění stabilního vztahu s mateřskou osobou (citového pouta) a z toho vyplývající nedostatek jistoty a bezpečí. Vzniká v situaci, kdy matka (nebo i jiná osoba) nemá o dítě zájem, zanedbává je, je k němu ambivalentní, nebo dokonce hostilní.³⁷ Je to tedy neuspokojená potřeba dotyku, přátelství, lásky a jistoty. Představuje nejzávažnější formu. Jedná se o neuspokojení potřeby citové jistoty a bezpečí v dostatečné míře a po dostatečně

---

³³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Abnormální vývoj osobnosti jako následek negativního působení*, s. 8.

³⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 210.

³⁵ Tamtéž, s. 210.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 210.

³⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Abnormální vývoj osobnosti jako následek negativního působení*, s. 11.

dlouhou dobu. Nedostatečné uspokojení citových potřeb negativně ovlivňuje vývoj a charakter dítěte.

Terapií je re-attachment a (znovu)navázání citového pouta.³⁸

3.1.3.4 Deprivace sociální

Jedná se o strádání v oblasti adekvátní stimulace socializačního vývoje, především v závislosti na nevhodném chování rodičů nebo jeho absenci. Nedostatek osobně sociálního významu – identity, chybí sociální začlenění. Terapií je re-socializace.³⁹

3.1.3.5 „Deprivace životní perspektivy“

Jedinec strádá nedostatkem životního smyslu, otevřené budoucnosti, naděje. Postoj k budoucnosti, schopnost objevovat a vytvářet možnosti a podle realistického odhadu je volit a naplňovat, se vytváří již od raného dětství.⁴⁰

Terapií je znovunalezení a znovunalezení smyslu života.⁴¹

3.1.4 Typologie osobnosti deprivovaného dítěte

Do typologie projevů psychické deprivace zařadili Langmeier a Matějček pět hlavních typů osobnosti deprivovaného dítěte:⁴²

1. Typ „normoaktivní“ či relativně dobře přizpůsobený – v DD více jak 50 % (bez výrazných problémů)

---

³⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 210.

³⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Abnormální vývoj osobnosti jako následek negativního působení*, s. 14.

⁴⁰ Srov. MATĚJČEK, Z.; BUBLEOVÁ, V.; KOVAŘÍK, J. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*, s. 8.

⁴¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 210.

⁴² Srov. MATĚJČEK, Z.; BUBLEOVÁ, V.; KOVAŘÍK, J. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*, s. 9 – 10.

2. *Typ sociálně hypoaktivní či útlumový* (nízká stimulace, pestrost podnětů, vede až k apatii)
3. *Typ sociálně hyperaktivní* (nadměrný a rozptýlený sociální zájem, povrchnost vztahů, málo se zajímá o hru, práci a učení)
4. *Typ sociálně provokativní* (domáhá se pozornosti soustavnými provokacemi, jiné děti jsou konkurencí ve vztahu k vychovateli)
5. *Typ charakterizovaný náhradním uspokojováním potřeb* (nedostatek citových podnětů se projevuje v kompenzaci nadměrným přejídáním, onanií apod.)

Projevy psychické deprivace jsou velmi četné a mnohotvárné. Psychická deprivace je tedy vážné narušení psychického vývoje a může se projevit v celé struktuře osobnosti, v chování, v sociálním začlenění, v celé životní orientaci.

3.2 Poruchy pozornosti s hyperaktivitou - ADHD (LMD) u dětí v DD

Poruchou pozornosti (s hyperaktivitou) netrpí samozřejmě jen děti v ústavní výchově, ale výzkumy dokazují, že „pozornost dětí z dětských domovů je v porovnání s dětmi z běžných škol slabší.“⁴³ Děti s ADHD se v dětských domovech vyskytují třikrát častěji, a v reedukačních dětských domovech dokonce desetkrát častěji než v běžné populaci.⁴⁴ Proto se domnívám, že je pro tuto práci opodstatněné shrnout zde některé informace o této poruše.

3.2.1 Vysvětlení pojmu

Základem ADHD je LMD – lehká mozková dysfunkce. V současné době je pojem LMD nahrazován pojmem ADHD. ADHD je zkratka amerického názvu Attention-Deficit Hyperaktivity Disorder, tj. syndrom poruchy deficitu pozornosti

---

⁴³ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, s. 47.

⁴⁴ Srov. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 199.

s hyperaktivitou, nebo "specifické poruchy chování".⁴⁵ Označení LMD je stále velmi časté, i když neodpovídá MKN-10 (systému Mezinárodní klasifikace nemocí) ani DSM-IV (klasifikační systém vydaný Americkou asociací psychiatrů).

Definice ADHD:

„ADHD je vývojová porucha charakteristická věku dítěte nepřiměřeným stupněm pozornosti, hyperaktivity a impulzivity. Potíže jsou chronické a nelze je vysvětlit na základě neurologických, senzorických nebo motorických postižení, mentální retardace nebo závažných emočních problémů. Deficity jsou evidentní v časném dětství a pravděpodobně chronické. Ačkoliv se mohou zmírňovat s dozráváním CNS, přetrvávají v porovnání s jedinci běžné populace téhož věku. Obtíže jsou často spojené s neschopností dodržovat pravidla chování a provádět po delší dobu určité pracovní výkony. Tyto evidentně biologické deficity ovlivňují interakci dítěte s rodinou, školou a společností.“⁴⁶

3.2.2 Výskyt ADHD

ADHD se vyskytuje v celosvětovém měřítku u 1-5 % obyvatelstva, s častějším zastoupením chlapců, i když je zřejmé, že chlapce se daří spíše podchytit, protože mají větší sklon k hrubosti, a jejich problémy jsou proto nápadnější.⁴⁷ Odborníci udávají, že 3 – 10 % dětí bývá postiženo ve školním věku. V České republice je postiženo touto poruchou několik desítek tisíc dětí školního věku.⁴⁸

---

⁴⁵ Srov. Hrudková, B. *ADHD, ADD (Lehké mozkové dysfunkce)*. Dostupné na WWW: <<http://www.pppuo.cz/default.asp?page=60>>.

⁴⁶ BARKLEY, R. A. *Attention Deficit Hyperactivity Disorder*, s. 17.

⁴⁷ Srov. MUNDEN, A. ARCELUS, J. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*, s. 45.

⁴⁸ Srov. ŠKVOROVÁ, J.; ŠKVOR, D. *Proč zlobím?*, s. 11.

3.2.3 Příčiny vzniku ADHD

Odborná literatura udává jako u většiny postižení dvě hlavní skupiny vlivů a to vnitřní a vnější:⁴⁹

1. vnitřní vlivy – především dědičnost, genetické příčiny

2. vnější vlivy:

a) drobná poškození mozku:

- *prenatální poškození* (infekční onemocnění matky, intoxikace, příp. užívání alkoholu a drog, nedostatečný přísun kyslíku atd.)
- *perinatální poškození* (mechanická poškození, poškození novorozeneckou žloutenkou, nedostatek kyslíku atd.)
- *postnatální postižení* (úrazy, těžká, horečnatá infekční onemocnění atd. do 2, podle některých autorů do 6 let věku dítěte)

b) vlivy sociální – především problematické rané vztahy mezi matkou a dítětem a problematické reakce okolí na poruchu

c) chemické vlivy z potravy – nejčastěji umělá barviva, konzervační přípravky a salicyláty

Poměr vlivu jednotlivých faktorů se mění v průběhu života jedince tak, že s věkem nabývají na významu faktory psychické a sociální.⁵⁰

3.2.4 Symptomy ADHD

K základním symptomům ADHD patří hyperaktivita, impulzivita a nedostatečná schopnost soustředění. Symptomy ADHD jsou v čase nápadně stálé. Klíčové symptomy a vzorce chování zůstávají v průběhu týdnů, měsíců i let nezměněné, ačkoliv asi u poloviny postižených dětí tyto symptomy při dosažení dospělosti do značné míry vymizí.⁵¹

---

⁴⁹ Srov. KOCUROVÁ, M. *Specifické poruchy učení a chování*, s. 22.

⁵⁰ Srov. ŠKVOROVÁ, J.; ŠKVOR, D. *Proč zlobím?*, s. 13.

⁵¹ Srov. MUNDEN, A.; ARCELUS, J. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*, s. 21.

Častými symptomy jsou rovněž zvýšená rozptýlenost, výrazné kolísání nálad a agresivita. Často se objevují vývojová opoždění určité schopnosti, jakož i narušené a omezené lidské vztahy.⁵² „Již v kojeneckém věku se může hyperkinetická porucha projevit jak porucha základních biorytmů, především poruchou spánku a stravovacími obtížemi.“⁵³

3.2.5 Diagnostická kritéria ADHD

Následující diagnostická kritéria vznikla úpravou kritérií Americké psychiatrické asociace pro potřeby škol.⁵⁴

A. Nejméně šest z následujících symptomů musí přetrvávat po dobu nejméně šesti měsíců, a to v takové intenzitě, která je nepřiměřená pro daný stupeň vývoje dítěte: často věnuje bedlivou pozornost detailům nebo dělá chyby z nedbalosti ve školních úkolech a při dalších aktivitách; často má obtíže v koncentraci pozornosti na úkoly nebo hry; často vypadá, že neposlouchá, co se mu/jí říká; často nepracuje podle instrukcí, nedokončuje práci, má nepořádek na svém místě, ve svých věcech, přičemž tyto projevy nejsou projevy opozičního chování, vzdoru nebo nepochopení instrukcí; často má obtíže v organizování svých úkolů a aktivit; často oddaluje plnění školních i domácích úkolů, které vyžadují intenzivní mentální úsilí; často ztrácí věci nezbytné pro školu a zájmové aktivity; často se nechá rozptýlit cizími podněty (nepatřícími k věci).⁵⁵

B. Alespoň čtyři z následujících symptomů hyperaktivity/impulzivity přetrvávají alespoň šest měsíců v takovém stupni, který je neslučitelný s vývojovou úrovní dítěte: často třepě rukama nebo nohama, vrtí se na židli; často opouští místo ve třídě nebo v situaci, v níž se očekává, že zůstane sedět; často běhá kolem v situacích, kde je to nevhodné; často není schopen/schopna klidně si hrát, nebo provádět klidnější činnosti ve volném čase; často vyhrkne odpověď, aniž si

---

⁵² Srov. TRAIN, A. *Specifické poruchy chování a pozornosti*, s. 25.

⁵³ POKORNÁ, V. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*, s. 130.

⁵⁴ Srov. ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*, s. 198.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 198.

poslechne celou otázku; často má obtíže při stání v řadě, při hrách nebo ve skupinových činnostech.⁵⁶

Uvedené projevy se musejí objevovat doma i ve škole, popř. na jiných místech. Není-li tomu tak, lze předpokládat, že možnou příčinou obtíží je nesprávná výchova v rodině nebo nevhodné postupy či podmínky ve škole.⁵⁷

3.2.6 Hlavní zásady používané při práci s dětmi s ADHD

Hlavními zásadami používanými při práci s dětmi s ADHD tedy jsou:⁵⁸

vytvoření klidného, citově protepleného prostředí – dát najevo lásku k dítěti. Stanovit jasný řád – dítě by se mělo naučit, že své osobní zájmy a potřeby musí sladit, a někdy i podřídit potřebám a nárokům ostatních lidí. Další velmi důležitou výchovnou zásadou je důslednost – pravidla, která jsou stanovena, je nutné důsledně dodržovat. Na předchozí zásadu navazuje požadavek sjednocení výchovy – důležité je sjednocení výchovného působení v rodině s neméně důležitým výchovnými postupy se školou. Přestože k negativním reakcím a neadekvátnímu chování dítě dovedou časté neúspěchy, je třeba se soustředit na kladné stránky jeho osobnosti – je důležité objevit oblast, ve které je dítě úspěšné, a na tu se zaměřit. Důležité je usměrňování aktivity dítěte a přívod přiměřených podnětů.

3.3 Romské děti v dětských domovech

Ústavní péče je nejčastější formou náhradní péče o romské děti. V dětských domovech v ČR je vysoké procento romských dětí. V České republice žije v dětských domovech cca 50 % romských dětí, přičemž ale Romové tvoří pouze 3% populace.⁵⁹ Říčan odhaduje počet romských dětí v populaci na 4 % a uvádí, že

---

⁵⁶ Srov. ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*, s. 199.

⁵⁷ Srov. TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*, s. 62.

⁵⁸ Srov. JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Metody práce s dětmi s LMD především pro učitele a vychovatele*, s. 9 – 10.

⁵⁹ Srov. ŽEJDL, J. *Specifika poruch chování romských dětí*, s. 9.

do ústavní výchovy jsou umisťovány až patnáctkrát častěji než neromské děti.⁶⁰ Tato čísla příliš nepotvrzují dlouho tradovaný fakt o pěkném vztahu romských rodičů ke svým dětem. Mnoho romských dětí v dětských domovech je i „důsledkem hluboké sociální bídy“⁶¹, která je následkem snah z dob minulých o asimilaci romské populace na našem území. V posledních letech je však zaznamenáván pozoruhodný pokles počtu romských dětí v dětských domovech, a to přibližně o 20 %. S jistou opatrností lze tuto tendenci hodnotit jako příznivý projev zlepšující se socioekonomické situace romského obyvatelstva či zlepšujícího se rodičovského uvědomění určité jeho části.⁶²

Důvody pro umístění romských dětí do dětského domova se nijak výrazně neodlišují od důvodů, kvůli kterým jsou umisťovány neromské děti – převážně tedy jde o nepříznivou sociální situaci rodiny, chudobu rodiny a nevyhovující bytové podmínky. Bakalář však uvádí jako nejčastější důvody zařazení dětí do dětského domova tyto:⁶³

- nezámek (27 %)
- nezámek a zbavení rodičovských práv (31 %)
- špatná péče (6 %)
- nezpůsobilost (7 %)
- úmrtí rodičů (2 %)

3.3.1 Některé zvláštnosti psychiky romských dětí

Existují různé odlišnosti v psychice romských a neromských dětí a právě o těchto zvláštnostech by měl vědět člověk, který pracuje v dětském domově (ale nejen tam) s romskými dětmi. Tyto zvláštnosti by měly být do jisté míry respektovány a akceptovány.

---

⁶⁰ Srov. Koncepce oddělení prevence a humanitních činností : Strategie integrace romských komunit na období 2006 – 2009 In *Romské děti a náhradní rodinná péče*, s. 85.

⁶¹ BALVÍN, J. a kol. *Romové a dětské domovy*, s. 6.

⁶² Srov. MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*, s. 41.

⁶³ Srov. BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*, s. 68.

Mezi tyto zvláštnosti můžeme např. zařadit:⁶⁴

- Ve srovnání s většinovou populací mají slabší volní vlastnosti, při jednání spíše neodporují, překážce se raději vyhnou, jsou také méně vázány výsledkem jednání.
- Základním komunikačním modelem je snaha neodporovat, potíže raději obejít.
- Mají obecně menší vytrvalost a trpělivost
- Jednou z charakteristik jejich postoje je strach; ten je podmíněn nejen generačně, ale většinou osobními zážitky a zkušenostmi.
- Pocit vlastního bezpečí mají jen ve skupině; pokud je romské dítě samo, „je v nebezpečí“ – ono se tak samo většinou cítí.
- Jejich reakce na pocity strachu oscilují mezi agresí (je spíše verbální, nemá trvalejší charakter) a hledáním různých forem úniku; romský jedinec hledá a chce někdy za každou cenu najít: a) bezpečí, b) důvěru, c) jistotu.
- Život uznávají jako existující dnes a nyní, pojem zítra či pozítří u nich spíše vzbuzuje úzkost a nejistotu, svůj život neplánují a neřídí
- Romské dítě přijde do školy, kde je osamoceno, nemá podporu svého etnika či své rodiny, proto bývá hned zmatené, neorientuje se, bojí se nového prostředí, těžko se s ním dokáže sžít.
- Jsou spontánní, živí, často až na hranici psychické lability, což je ale u nich v jejich systému vnímání společenských hodnot chápáno jako normální způsob.

3.3.2 Hledání vlastní identity

„Osobní identita je něco, co člověk naléhavě potřebuje. Mít ji, znamená vědět, kdo jsem a jaký jsem, kam patřím, co chci, co dokážu, na co spoléhám, čemu věřím.“⁶⁵

---

⁶⁴ Srov. ŽEJDL, J. *Specifika poruch chování romských dětí*, s. 9.

⁶⁵ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 83.

Romské děti vyrůstající v neromském prostředí (pěstounské péči, v dětském domově atd.) mají podle Říčana tendence především v období dospívání sdružovat se s ostatními Romy a tato skutečnost může vyvolávat neadekvátní reakce vychovatelů v dětském domově (ale také pěstounů, osvojitelů).⁶⁶

U romských dětí komplikuje adaptaci i jejich etnický znak – tmavé zbarvení kůže, tmavé oči a vlasy. K tomu, aby se dítě mohlo dobře vyvíjet, se musí s tímto faktem, že „je jiné“ vyrovnat. To je velmi důležité k tomu, aby si dítě mohlo najít svou identitu a místo ve světě. Do konfliktu s názorem Říčana se dostává Klimešová, když tvrdí, že u žádného z romských dětí vyrůstajících v náhradní rodinné péči, se kterými se setkala během svých výzkumů, neshledala tendence či snahy sdružovat se s ostatními Romy.⁶⁷

3.3.3 Rizika ústavní péče pro romské děti

Kromě rizik, kterým jsou vystaveny všechny děti v ústavní výchově, hrozí romským dětem ještě některá pro ně specifická.

Po několika letech strávených v ústavní péči těmto dětem zcela chybí vědomí vlastní identity a příslušnosti k určité skupině. Za celou dobu pobytu v ústavním zařízení se romské děti často nesetkají s dospělým Romem, který by jim mohl posloužit jako pozitivní příklad a objekt identifikace v období, kdy děti takovýto vzor nutně potřebují pro svůj zdárný psychický vývoj.⁶⁸

Vedle žádoucí výchovy a případné převýchovy probíhá v zařízeních nežádoucí samovolná asimilace. Romské děti ztrácí kontakt s živou romskou kulturou a jazykem a po propuštění ze zařízení se nedokážou začlenit zpět do vlastních rodin, které je odmítají jako „odkulturnělé“. Romské děti, často doma vedené k nedůvěře k „neromům“, nemají v kolektivním zařízení identifikační vzory,

---

⁶⁶ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 50 – 51.

⁶⁷ Srov. KLIMEŠOVÁ, M. *Romské děti v náhradní rodinné péči*, s. 153.

⁶⁸ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 50 – 51.

nemají se na koho obrátit se svými “romskými starostmi a problémy”, což jistě vede např. ke zvýšení jejich útekivosti.⁶⁹

Romské děti v dětských domovech se dnes neidentifikují s romskými komunitami, ale majoritní společnost je podle vzhledu k těmto komunitám přiřazuje. To vyvolává, často u dospívajících, krizi identity, která často končí identifikací s některou z marginálních, často sociálně-patologických skupin.⁷⁰

Romské děti mají svoje specifické potřeby, které je potřebné respektovat, i v dětském domově. Kromě problémů souvisejících se ztrátou rodiny, je to i otázka identity, romství, jazyka, kultury a vztahů mezi romskými a neromskými dětmi a dospělými. Kromě přípravy učitelů a vychovatelů v dětských domovech na práci s dětmi v náhradní ústavní péči je to i potřeba jejich zaměření na práci s dětmi odlišné kultury.⁷¹

3.4 Dětství strávené v DD jako kriminogenní faktor

„Je pravděpodobné, že události, které se stanou mezi počtím a třetím rokem života jsou prvními kroky ve vývojové řadě vedoucí k poruchám chování v dětství, případně k adolescentní delikvenci a zločinu v dospělosti.“

David Farrington

(jedna z největších osobností britské kriminologie)

Často můžeme v naší společnosti slyšet názory typu: „dětí z děčáku rostou pro kriminál“ apod. Stejně tak se můžeme dočíst, že nadpoloviční většina dětí z DD se vydá cestou kriminální delikvence, že DD je jen sběrnou pro mladé a začínající příživníky, vrahy, kriminálníky a jim podobné. Výzkumy bohužel dokazují, že tato tvrzení nemají příliš daleko od pravdy.

---

⁶⁹ Srov. *Analýza kriminality a útekivosti dětí a mladistvých umístěných v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy.* Dostupné na WWW: <http://www.mvcr.cz/prevence/system/vlada/2004_1/pril_2.html#pril2>.

⁷⁰ Srov. *Děti patřící do minoritních skupin.* Dostupné na WWW: <<http://www.iustin.cz/art.asp?art=148>>.

⁷¹ Srov. BALVÍN, J. a kol. *Romové a dětské domovy*, s. 19.

3.4.1 Společné znaky a charakteristiky mládeže páchající trestnou činností

Kriminologické výzkumy a zkušenosti potvrzují, že pachatelé trestné činnosti mají celou řadu společných sociálních znaků a charakteristik. **K nejtypičtějším patří disfunkční rodina, změna opatrovnických vztahů v dětství a dospívání, např. umístění do ústavní výchovy, problémy se školní docházkou, nízký sociální statut nebo nevhodně trávený volný čas převážně mimo rodinu. Lze sem zařadit také poruchy chování a nezvládnutelnost, snížený intelekt, extremistické postoje a v neposlední řadě také drogovou a alkoholovou závislost.**⁷²

„Delikvence je chování, které je podmíněno velice komplexně. Dědičnost je jedním z mnoha faktorů, které na ně mají vliv.“⁷³

U dětí svěřených do náhradní výchovy, které za sebou mají trestnou činnost, je třeba zdůraznit, že u nich ve zvýšené míře pozorujeme:⁷⁴

- negativní sebeobraz a snížení sebeúcty
- nedůvěru vůči dospělým
- potlačování projevů emocí
- oslabenou strukturu ega (např. na úrovni motivace a vůle)

3.4.2 Kriminalita jako následek psychické deprivace

V současných konceptech je sociální deprivace také chápána jako významný kriminogenní faktor. Předcházet deprivaci dětí je tedy v zájmu společnosti, a naopak bagatelizovat význam psychické deprivace znamená ohrožovat nejen dítě, ale také společnost.⁷⁵

Deprivované děti vychovávané v kolektivních institucionálních zařízeních mají oslabenou schopnost navazovat vztahy, mají oslabený smysl pro „mimoústavní

⁷² Srov. DOLEJŠOVÁ, J. Vývoj kriminality dětí a mládeže, s. 13.

⁷³ ZOUBKOVÁ, I.; NIKL, J.; ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*, s. 33.

⁷⁴ Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, s. 84.

⁷⁵ Srov. LAŠEK, J. *Psychická deprivace dítěte jako kriminogenní faktor*. Dostupné na WWW: <<http://www.dom-os.cz/index.php?page=downloads&typ=sablony>>.

realitu“. Jejich delikventní jednání může být následkem jejich adaptace na život v ústavu a menší schopnosti adaptace na vnější život.⁷⁶

Během svého výzkumu Matějček, Bubleová a Kovařík srovnávali pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace na několika skupinách sledovaných osob⁷⁷, z nichž jednou z těchto skupin byli dospělí lidé ve věku kolem 40 let. Tyto osoby vyrůstaly v dětských domovech. Došli k zajímavým výsledkům, např.:⁷⁸

- že plná jedna třetina těchto osob z dětských domovů se v pozdějším věku dopustila trestných činů (Je to nejvyšší procento ze všech pěti sledovaných souborů!).
- že muže z dětských domovů (ale také z SOS dětských vesniček) jako skupinu charakterizuje vysoká kriminalita. Soudí, že se může jednat o spojitost s nedostatkem otcovské autority a vzoru mužského sebeovládání, statečnosti, odpovědnosti a podobných vlastností u chlapců v době školní a v době dospívání (Od kojeneckých ústavů až po dětské domovy ve výchově naprosto převažuje element ženský, i když nikoli s přívlastkem „mateřský“ – muži se vyskytují jen výjimečně).
- že tato skupina tresty v době dětství (v dětských domovech) hodnotí jako nepřiměřeně přísné.
- že jsou muži často v rejstříku trestů (nejčastěji ze všech pěti skupin).⁷⁹

---

⁷⁶ Srov. LAŠEK, J. *Psychická deprivace dítěte jako kriminogenní faktor*. Dostupné na WWW: <<http://www.dom-os.cz/index.php?page=downloads&typ=sablony>>.

⁷⁷ pozn. v dalších skupinách byli ti, kteří byli vychováni v SOS dětských vesničkách, pěstounských rodinách, osoby z nechtěných těhotenství a poslední skupinou byly děti narozené z těhotenství přijímaného.

⁷⁸ Srov. MATĚJČEK, Z.; BUBLEOVÁ, V.; KOVAŘÍK, J. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*, s. 58 – 59.

⁷⁹ Více viz příložená tabulka.

3.4.3. Trestná činnost po odchodu z DD a DDŠ

3.4.3.1 Trestná činnost po odchodu z dětského domova (DD)⁸⁰

Z celkového počtu 7 532 dětí, které během deseti let (1995 – 2004) prošly dětskými domovy, jich 2 328 (31 %) spáchalo trestnou činnost (dále jen tč).

Z NICH:

- *před a během ústavní péče spáchalo* tč **432 dětí (18,5 %)**
- *po propuštění z ústavní péče spáchalo* tč **1 866 dětí (87,5 %)**

Z TOHO:

- *do roka po skočení spáchalo* tč **80 dětí (4 %)**
- *po roce a déle po skončení spáchalo* tč **1786 dětí (96 %)**

Z celkového počtu dětí, které se dopustily trestné činnosti, se jich 87 % dopustilo trestné činnosti až po skončení ústavní péče, **z toho 96 % po roce a déle!**

3.4.3.2 Trestná činnost po odchodu z dětského domova se školou (DDŠ)⁸¹

Z celkového počtu 989 dětí, které během let 1995 – 2004 prošly DDŠ, jich 722 (73 %) spáchalo trestnou činnost (tč).

Z NICH:

- *před a během ústavní péče spáchalo* tč **298 dětí (41 %)**
- *po propuštění z ústavní péče spáchalo* tč **654 dětí (90,5 %)**

Z TOHO:

- *do roka po skončení spáchalo* tč **122 dětí (18,6 %),**
- *po roce a déle po skončení spáchalo* tč **532 dětí (81,4 %).**
- **po skončení ústavní péče násilná trestná činnost u 119 dětí (16,4 %)**

---

⁸⁰ Srov. PILAŘ, J. *Současný stav, východiska a perspektivy ústavní péče ve školských zařízeních*, s. 31.

⁸¹ Srov. PILAŘ, J. *Současný stav, východiska a perspektivy ústavní péče ve školských zařízeních*, s. 32.

- pouze u 10 dětí byla nařízena ochranná výchova, přestože u mnohých dalších trestná činnost
- pouze ve 3 případech byla ústavní výchova změněná na ochrannou výchovu, přestože žádostí vedení ústavů je mnohem více
- pouze v jednom případě byla ochranná výchova změněná v ústavní výchovu, přestože žádostí vedení ústavů je mnohem více

Kritickým obdobím pro nastoupení delikventní kariéry je pro děti z dětského domova odchod z relativně chráněného ústavního prostředí a vstup do nechráněného (nezvyklého, stresového, avšak i lákavého a svůdného) prostředí tzv. normálního.⁸² Jednoznačně tyto výsledky svědčí o *absenci následné sociální péče*.

4. NĚKTERÉ OBTÍŽE MLADÝCH LIDÍ OPOUŠTĚJÍCÍCH ZAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Mladí dospělí odcházející z ústavních zařízení jsou zvyklí na neustálou péči ze strany zaměstnanců, kteří se o ně starali a zajišťovali jim vše potřebné. Nejčastější problémy, se kterými se mladí lidé setkávají, pak jsou především důsledkem „vícehvězdičkového“ hotelového stylu výchovných podmínek a přístupů.

Dostupné údaje ukazují na důsledky dlouhodobého pobytu dětí v prostředí, které se propastně odlišuje od přirozeného prostředí rodiny. Již v době života těchto dětí v zařízeních se projevuje deficit citového života. Po dosažení dospělosti a propuštění z těchto zařízení se musí tyto děti vyrovnávat s celkově nízkou schopností samostatného života, projevující se zejména v malé schopnosti samostatně hospodařit, poradit si v běžných životních problémech, neschopnosti navazovat a udržovat stabilní vztahy i běžný kontakt s širší společností.⁸³

Mladí lidé opouštějící zařízení ústavní výchovy často trpí psychickou deprivací, která je způsobena zejména selháním či ztrátou rodinného zázemí

⁸² Srov. KOVAŘÍK, J. *Náhradní rodinná péče v praxi*, s. 112.

⁸³ Srov. FALTÝNEK, V. *Příprava mládeže na život mimo dětský domov*, s. 33.

a následně dlouhodobým pobytem v ústavní péči, poruchou zasahující celou osobnost dítěte (celkové opoždění psychomotorického vývoje, plochost a nediferencovanost citů, poruchy chování, nedostatek volných vlastností, potíže v navazování vztahů apod.). Tato deprivace způsobuje sociální handicap, který výrazně znemožňuje možnost začlenění dětí do společnosti po opuštění ústavního zařízení. Velmi často dochází k tomu, že kvůli nedostatečné osobní motivaci nedokončí školní docházku. To je jedním z nejzásadnějších důvodů následného selhání, protože je snížena jejich šance uplatnit se na trhu práce.⁸⁴

Děti vychovávané v ústavní péči jsou výrazně více ohroženy sociálně-patologickými vlivy než děti vychovávané v kvalitní rodině. Ústavní výchova limituje rozvoj pozitivního vztahu dětí k práci. Mnozí končí v řadách dlouhodobě nezaměstnaných, nemohou si udržet bydlení a jsou svými osobními problémy strháváni ke společensky nežádoucím činnostem (kriminalita, abúzus drog apod.).⁸⁵

Významným rizikovým faktorem je návrat dítěte do původní rodiny po skončení ústavní péče. Dítě se totiž často vrací do stejné patologického rodinného prostředí, ze kterého bylo předtím odebráno. Dosavadní zkušenosti ukazují, že kromě pomoci při řešení problémů pracovních a s bydlením, potřebují tyto děti v nemalé míře především odbornou podporu a pomoc poskytovanou kvalitními poradenskými specialisty.⁸⁶

---

⁸⁴ Srov. Práva a potřeby mladých lidí odcházejících z dětských domovů. *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. 6., č. 3, s. 7.

⁸⁵ Srov. GOTTWALDOVÁ, N. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*, s. 2. Dostupné na WWW: <http://www.otevridvere.cz/metodicka_prirucka.php>.

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 8.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část práce je věnována analýze dat z dotazníkových šetření. Po prezentaci výsledků následuje diskuze, kde jsou konfrontovány získané teoretické a praktické poznatky.

1. Cíl šetření

Cílem tohoto výzkumu bylo především zjistit, do jaké míry se liší (příp. zda se neodlišuje) skladba dětí ve třech různých typech dětských domovů (dětský domov, dětský domov se školou, soukromý dětský domov) a to především v oblastech, které popisují v části teoretické. Souběžně s tím byly také od ředitele (zástupce) zařízení získány základní informace o jednotlivých dětských domovech. Dále byly sledovány názory vychovatelek/vychovatelů na ústavní výchovu a na připravenost na samostatný život po odchodu z dětského domova a jejich přístupy k výchově svěřených dětí.

2. Hypotézy

H1: V každém DD pracuje alespoň jeden vychovatel – muž.

H2: Přibližně polovina dětí vyrůstajících v DD je romského původu (+ - 1 dítě).

H3: Žádné dítě nebude do DD umístěno proto, že by přišlo o oba rodiče a stalo se sirotkem (max. 1).

H4: Poruchou pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) trpí i v DD více chlapci než dívky.

H5: Nejčastějším problémovým chováním dětí v DD jsou projevy agresivního chování.

3. Charakteristika výzkumného souboru

Pro výzkum byly zpočátku osloveny dvě státní zařízení: Dětský domov, Základní škola a Školní jídelna Horní Planá, Dětský domov Boršov nad Vltavou a jedno soukromé: Soukromý dětský domov Koryto – Zbytiny. DD Boršov nad Vltavou spolupráci odmítl, proto byl pro doplnění výzkumného souboru osloven Dětský domov Aš, který se spoluprací souhlasil. Výzkumu se tedy zúčastnily tři dětské domovy a to: Dětský domov, Základní škola a Školní jídelna Horní Planá, Dětský domov Aš a Soukromý dětský domov Koryto – Zbytiny. Bylo tak docíleno toho, že se jedná o tři zařízení ústavní výchovy, které se však liší buď svým zřizovatelem, nebo tím, pro jaké děti jsou určeny (viz. kapitola 1.1 Teoretické části).

Respondenty jsem rozdělila do dvou skupin a to na vedoucí pracovníky, pro něž byla určena první část dotazníku zařízení a na vychovatele, kteří vyplňovali část druhou a třetí. Výzkumný vzorek tvoří celkem 3 vedoucí pracovníci a 12 vychovatelek/vychovatelů (6 DDŠ Horní Planá, 5 DD Aš, 1 SDD Koryto).

4. Metody a techniky výzkumu

Metoda terénního výzkumu byla využita, jak již bylo zmíněno, u DD Aš, DDŠ Horní Planá a SDD Koryto. Získaná data byla vyhodnocena pomocí matematicko-statistické metody.

Zvolenou technikou výzkumu byl dotazník, který obsahuje otevřené a uzavřené otázky. Tato metoda sběru dat se mi zdála optimální pro naplnění cíle výzkumu.

Do všech tří dětských domovů byl odeslán jeden dotazník pro ředitele (příp. zástupce) zařízení. Dále bylo odesláno tolik dotazníků pro vychovatelky/vychovatele, kolik činí počet rodinných buněk (skupin) v daném zařízení. Tak aby byly získány informace o všech umístěných dětech. Tzn. DDŠ

Horní Planá je složen z 9 rodinných buněk, proto do tohoto dětského domova bylo odesláno 9 dotazníků, vrátilo se jich ale 6 (nebyly tak bohužel získány informace o všech dětech v tomto zařízení), z DD Aš, kde je 5 rodinných skupin, se vrátily všechny vyplněné dotazníky a do SDD Koryto, který funguje jako tzv. velkorodina, byl zaslán 1 dotazník pro vychovatelku/vychovatele a i zde tak byly získány potřebné informace o umístěných dětech.

5. Výsledky dotazníkového šetření

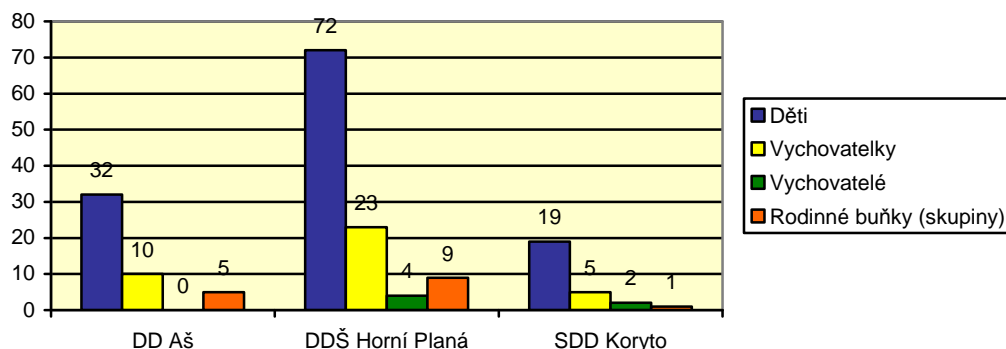
Výsledky tří samostatných částí dotazníků interpretuji zvlášť, tzn. první část dotazníku, kde jsou otázky, na které odpovídali ředitelé zařízení, poté budou následovat zbývající dvě části určené pro vychovatele (otázky týkající se dětí a následně pak názory vychovatelů a jejich přístupy k výchově). Doplnila jsem také o citace respondentů.

5.1 I. část dotazníků – otázky určené pro ředitele zařízení

Základními informacemi o dětských domovech byl počet dětí v zařízení a počet vychovatelů, vychovatelek a rodinných buněk (skupin) v jednotlivých DD.

V DD Aš, kde je 5 rodinných skupin pro 32 dětí, působí 10 vychovatelek – ani jen muž. DDŠ Horní Planá je zařízení, kde v 9 rodinných buňkách žije 72 dětí a pracuje 23 vychovatelek se 4 vychovateli. Výsledky mimo jiné ukazují, jak nepatrnou část tvoří ve výchovné péči mužský element. SDD Koryto funguje jako tzv. velkorodina, ve které je dokonce 19 dětí, oproti tomu v DD Aš i DDŠ Horní Planá je podle zákonných opatření maximálně 8 dětí v jedné rodinné buňce (skupině). Působí zde ale 2 vychovatelé - muži z celkového počtu 7, to je zajímavé ve srovnání s oběma státními zařízeními. (viz. Graf č. 1).

Počet dětí, vychovatelek, vychovatelů a rodinných buněk (skupin)

Graf č. 1

Zdroj: vlastní výzkum

Všechny tři dětské domovy podporují volnočasové aktivity dětí (s tím také souvisí otázka ve 2. druhé části dotazníku, o tom, jaké zájmové kroužky děti navštěvují). V DD Aš se jedná především o zapojení dětí do kroužků pořádaných školou, uměleckou školou a organizacemi ve městě. Naproti tomu DDŠ Horní Planá volnočasové aktivity dětí podporuje tím, že zajišťuje, aby do zařízení dojížděli učitelé z LŠU, dále tento DDŠ zajišťuje zájmové kroužky vedené přímo vychovateli dle jejich zaměření a specializace, děti se ale také účastní zájmových kroužků pořádaných městem Horní Planá. Podpora zájmových aktivit dětí SDD Koryto je realizována tak, že je jim umožněno určité časové uvolnění např. z některých jiných povinností, které plní v průběhu dne. Zajistí dětem dopravu na zájmové akce a z akcí, podporuje děti pořizováním vybavení pro různé druhy aktivit, atd.

K naprosté shodě mezi dětskými domovy došlo v odpovědi na otázku, týkající se aktivit, které pro děti pořádají, nebo kterých se účastní mimo dětský domov. Dětské domovy s dětmi provozují pravidelné sportovní, kulturní aktivity, podnikají sezónní akce (zájezdy, výlety, letní tábory,...) a další různé motivující akce a soutěže, ale odpovědi byly vždy doplněny větou, že se vše odvíjí od finančních možností dětského domova.

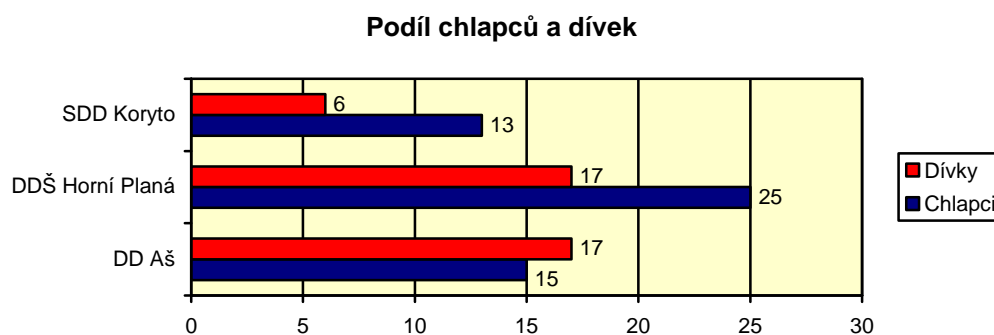

Se startem mladého člověka odcházejícího z DD do samostatného života pomáhají DD finanční podporou do začátku, pomocí se zajištěním bydlení, s hledáním pracovního místa a poskytují poradenství. DD Aš mimo to uvedl, že se mládež účastní různých projektů zaměřených na mladé lidi na odchodu z DD (např. Start do života), dále samotnou výchovnou činností na rodinných skupinách. SDD Koryto svou odpověď doplnilo tím, že dále také v této oblasti spolupracuje s orgánem ochrany dětí (OPD), různými nadacemi a institucemi zabývajícími se touto problematikou (podobně jako DD Aš).

Otázka o tom, jakým způsobem DD zprostředkovávají dětem informace o možnostech a způsobem pracovního zařazení, souvisí s předcházející – odchod z DD. Všechny tři DD umožňují dětem přístup na internet (volná pracovní místa), pracovníci zařízení se dětem snaží v oblasti pracovního zařazení poskytnout rady. DDŠ Horní Planá a DD Aš spolupracuje s příslušnými úřady práce a DDŠ Horní Planá dodává, že děti pravidelně dostávají denní tisk, kde je i inzerce s volnými pracovními místy. Není samozřejmě opomíjeno vlastní hledání pracovního místa.

5.2 II. část dotazníků – otázky pro vychovatele vypovídající o dětech

Druhá část dotazníků vypovídá o dětech v jednotlivých rodinných buňkách (skupinách), v případě SDD Koryto o všech dětech z celé tzv. velkorodiny.

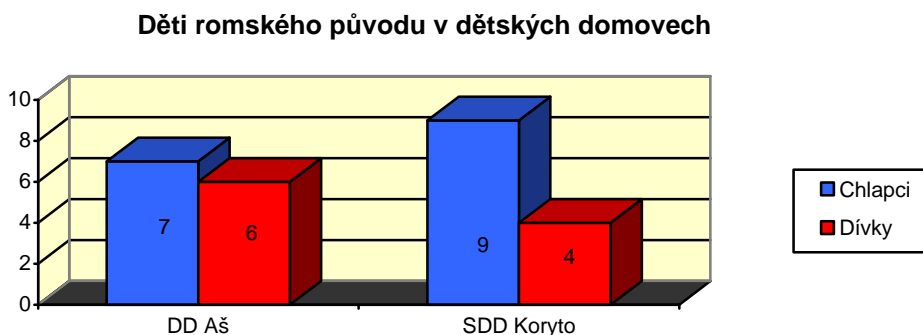

Graf č. 2

Zdroj: vlastní výzkum

Složení dětí podle pohlaví je v DD Aš vyrovnané, chlapců 15 a dívek 17 (tj. celkem 32 dětí). Ve zbývajících dětských domovech tvoří většinu chlapci (SDD Koryto: 13 z 19, DDŠ Horní Planá: 25 ze 42). (viz. Graf č. 2).

Na otázku o počtu romských dětí odpověděly pouze DD Aš a SDD Koryto (vychovatelé DDŠ Horní Planá otázku vynechali). Ukázalo se, že v SDD Koryto, kde je 19 dětí, je většina z nich romského původu (13) a převažují chlapci (9) nad dívkami (4). V DD Aš činí více jak jednu třetinu dětí s romským původem (13 z 32). Podíl chlapců k děvčatům je vyrovnaný (7:6). (viz. Graf č. 3).

Graf č. 3

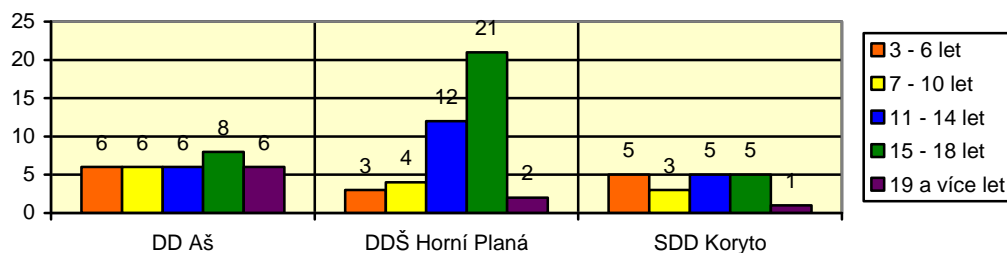
Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce dětí bylo ve věku 15 – 18 let (DD Aš 8 z 32, DDŠ Horní Planá 21 ze 42 dětí). V SDD Koryto je stejný počet dětí (5) ve věku 3 – 6, 11 – 14 a 15 – 18 let. Podobně je tomu tak v DD Aš, kde je stejný počet dětí (6) ve věku 3 – 6, 7 – 10, 11 – 14 i 19 a více let. Nejméně dětí v DDŠ Horní Planá (2) i SDD Koryto (1 z 19) bylo ve věku 19 a více let. (viz. Graf č. 4).

Velké části dětí nebyla soudem nařízena ústavní výchova jen z jediného důvodu, ale často jich bylo několik. Většina dětí byla do DD umístěna mimo jiné i proto, že sociální situace rodiny byla nevyhovující (DD Aš více než 2/3 dětí – 23 z 32, DDŠ Horní Planá 18 ze 42 a SDD Koryto spolu se zanedbáváním se týkala dokonce všech umístěných dětí). Zanedbávání bylo druhou nejčastější příčinou umístění do DD ve všech zařízeních. Do DDŠ Horní Planá byla kvůli výchovným problémům umístěna více než 1/3 dětí (12). V SDD Koryto jich bylo 5 (z 19). Psychické, fyzické či sexuální zneužívání či týrání bylo v každém zařízení

potvrzeno u 2 dětí. Alkoholismus rodičů, uvěznění/trestná činnost rodiče či odložení nebo opuštění vlastními rodiči se v DD Aš nevyskytlo ani v jediném případě. Ve zbývajících dvou zařízeních v rozmezí od 2 do 4 případů. Ani v jednom DD nebylo dítě proto, že by mu zemřeli rodiče a stal se sirotkem a ani kvůli jeho zdravotním problémům. (viz. Graf č. 5).

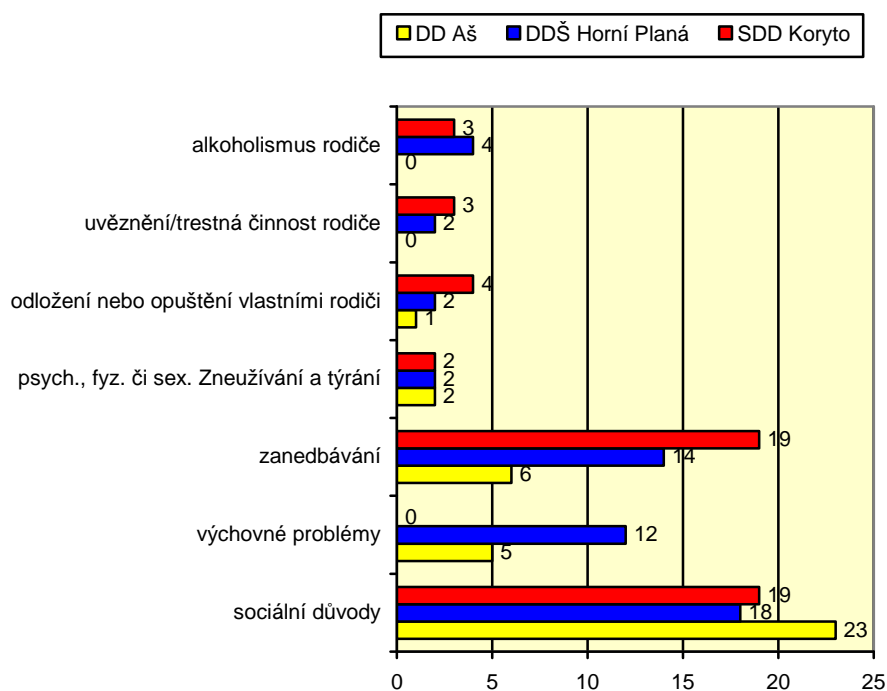
Věkové složení dětí

Graf č. 4

Zdroj: vlastní výzkum

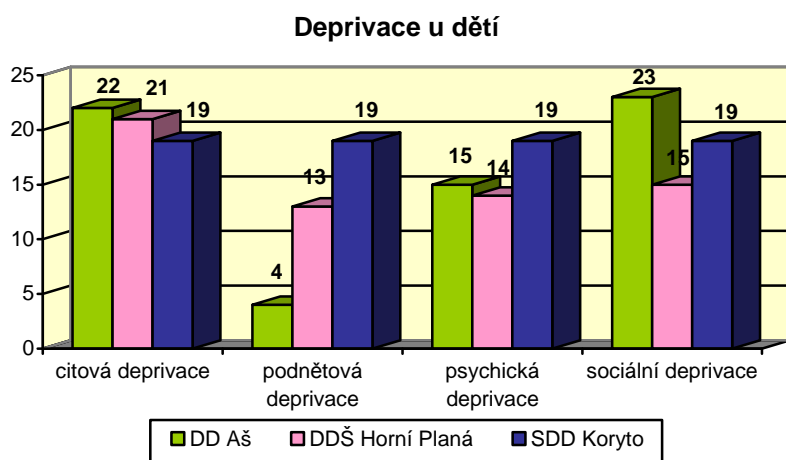
Důvody pro umístění dítěte do dětského domova

Graf č. 5

Zdroj: vlastní výzkum

Deprivace citová, podnětová, psychická i sociální se vyskytují bohužel u dětí ve všech zařízeních. Vychovatelka SDD Koryto uvedla, že deprivacemi, na které jsem se dotazovala, trpěly při příchodu do zařízení všechny děti. V DD Aš se nejméně vyskytla podnětová deprivace (4 z 32) a nejčastěji sociální deprivace (23 z 32). Na dalším místě byla citová deprivace (22) a po ní psychická deprivace (15 dětí). Oproti tomu v DDŠ Horní Planá byla polovina dětí citově deprivovaná (21 ze 42). Druhou nejčastější deprivací zde byla sociální (15), 1/3 dětí byla psychicky deprivovaná (14). Podnětová deprivace se vyskytla téměř u 1/3 dětí (13). (viz. Graf č. 6).

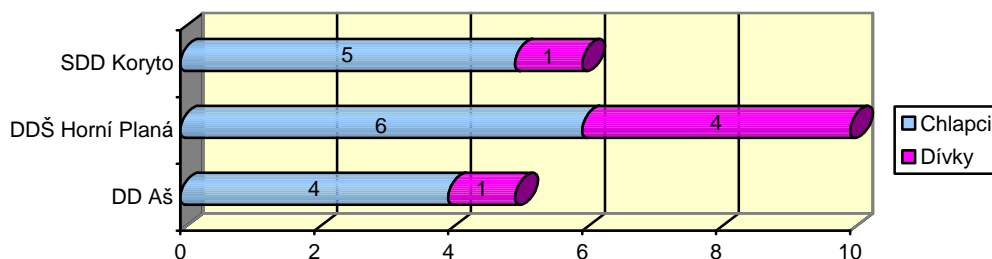

Graf č. 6

Zdroj: vlastní výzkum

Porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) byla diagnostikována téměř u jedné třetiny dětí v SDD Koryto (6 z 19), z nichž většina byli chlapci (5). V DDŠ Horní Planá trpí touto poruchou chování skoro jedna čtvrtina umístěných dětí (10 ze 42), chlapců je nepatrně více (6) než dívek (4). DD Aš má ve svém zařízení 5 dětí s ADHD (z 32). Opět i zde tvoří většinu chlapci (4). (viz. Graf č. 7).

Výskyt ADHD u dětí v dětských domovech

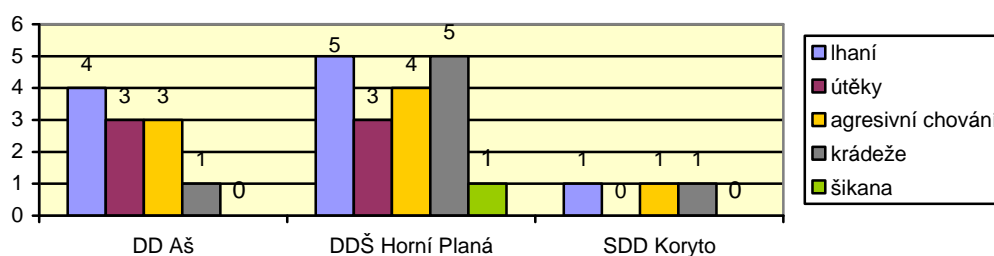

Graf č. 7

Zdroj: vlastní výzkum

Problémové chování, které se podle vychovatelek DD Aš vyskytuje nejčastěji je lhaní (ve 4 rodinných skupinách - RS z 5). Ve 3 RS dochází občas k útěkům a projevům agresivního chování. Nejméně časté jsou krádeže (1 RS). Lhaní společně s krádežemi je nejčastějším problémovým chováním dětí z DDŠ Horní Planá (v 5 rodinných buňkách - RB z 6). Na dalším místě je agresivní chování (4 RB). K útěkům občas dochází v polovině RB (3). Objevuje se zde i šikana (1 RB). Lhaní, agresivní chování a krádeže jsou nejčastěji se vyskytujícím problémovým chováním u dětí v SDD Koryto. Naopak se zde vůbec nemusí řešit problémy se šikanou ani útoky dětí. (viz. Graf č. 8).

Nejčastější problémové chování

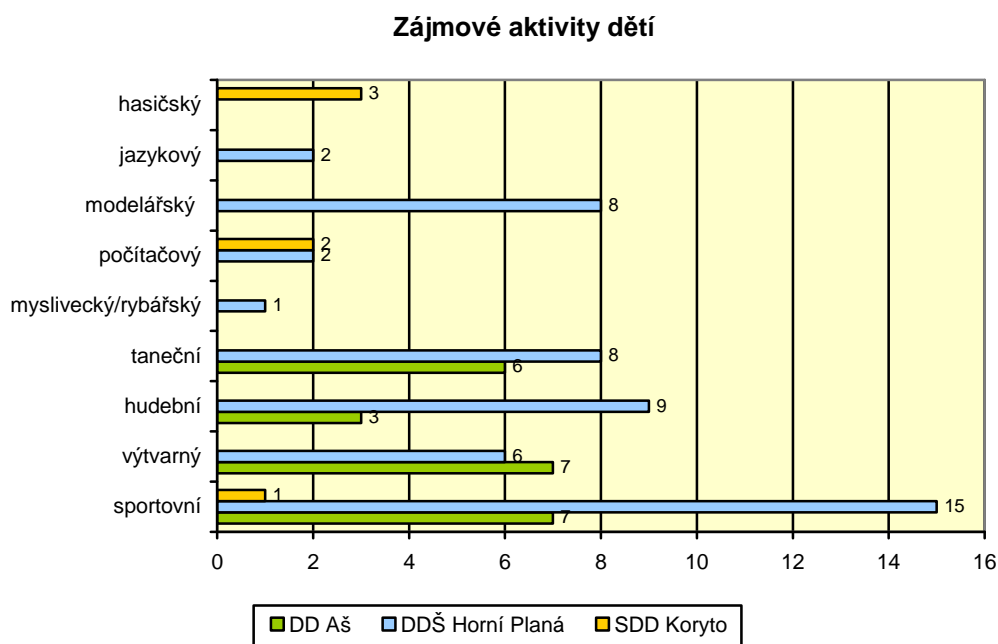

Graf č. 8

Zdroj: vlastní výzkum

Nejširší nabídku volnočasových aktivit poskytuje DDŠ Horní Planá (8). Nejmenší SDD Koryto (3). V DD Aš navštěvují děti 4 zájmové kroužky. Rozsah těchto

aktivit může souviset s velikostí dětského domova nebo také s tím, v jak velké obci se nachází. Nejoblíbenější aktivitou, kterou děti tráví svůj volný čas v DDŠ Horní Planá je sport. Věnuje se mu více než třetina dětí (15 ze 42). Podobně je tomu tak v DD Aš, kde spolu s výtvarným kroužkem zaujímá první místo (7 z 32), v těsném závěsu je zde kroužek taneční (6) a nejméně dětí se věnuje hře na hudební nástroj (3). Druhou nejoblíbenější aktivitou v DDŠ Horní Planá je učení se hře na hudební nástroj (9). Následuje kroužek modelářský a tanečný (8). Svou tvořivost ve výtvarném kroužku rozvíjí sedmina dětí (6). Cizí jazyk stejně jako pracovat na počítači se učí dvě děti. Nejmenšímu zájmu se těší myslivecký (rybářský) kroužek (1). Na rozdíl od DDŠ Horní Planá a DD Aš se sportu v SDD Koryto věnuje nejméně dětí (1 z 19), o něco lépe je na tom počítačový kroužek (2) a nejoblíbenější je hasičský (3), kterému se děti nikde jinde nevěnují. (viz. Graf č. 9).

Graf č. 9

Zdroj: vlastní výzkum

5.3 III. část dotazníků – názory vychovatelů na ústavní výchovu

Vyhodnocení třetí části dotazníků zaměřené na názory vychovatelů na ústavní výchovu v dětských domovech a jejich přístupy k výchově dětí je z důvodu jeho rozsahu přiloženo v části nazvané Přílohy (viz. Příloha I.)

6. Verifikace hypotéz

Na počátku výzkumného šetření bylo stanoveno pět hypotéz.

H1: V každém DD pracuje alespoň jeden vychovatel – muž.

Na základě získaných informací se **hypotéza č. 1 nepotvrdila**. V SDD Koryto i v DDŠ Horní Planá zajišťují výchovnou péči jak ženy, tak muži, v DD Aš pracují pouze vychovatelky.

H2: Přibližně polovina dětí vyrůstajících v DD je romského původu (+ - 1 dítě).

Dotazovaní vychovatelé DDŠ Horní Planá na tuto otázku neodpověděli, v DD Aš je dětí s romským původem více než jedna třetina. V SDD Koryto je jich většina. Tato **hypotéza** tedy **nebyla** shledána **potvrzenou**.

H3: Žádné dítě nebude do DD umístěno proto, že by přišlo o oba rodiče a stalo se sirotkem (max. 1).

Hypotéza č. 3 byla shledána potvrzenou, jelikož výsledky šetření ukázaly, že ani do jednoho DD nebylo dítě umístěno z toho důvodu, že by mu zemřeli rodiče.

H4: Poruchou pozornosti s hyperaktivitou trpí i v DD více chlapci než dívky.

Na základě šetření bylo zjištěno, že ve všech třech DD trpí ADHD více chlapci než dívky. Tato **hypotéza byla** tedy **potvrzena**.

H5: Nejčastějším problémovým chováním dětí v DD jsou projevy agresivity.

Výsledky šetření ukázaly, že nejčastějším problémovým chováním v DD Aš je lhaní a v DDŠ Horní Planá je to lhaní společně s krádežemi. V SDD Koryto se ve stejné míře vyskytují lhaní, agresivita a krádeže. **Hypotéza č. 5 tedy nebyla potvrzena**.

DISKUZE

Při zpracovávání mé práce jsem objevila několik témat, která bych ráda rozvedla. Často slyšíme, jak je pro dítě důležité, aby vyrůstalo s oběma rodiči – s matkou i otcem. Pokud považujeme dětský domov jako náhradu nefungující rodiny, neměl by muž-vychovatel mít stejně početné zastoupení, jaké v dětských domovech mají vychovatelky? Překvapil mě výsledek, ke kterému jsem došla během šetření v DD, jak malé procento tvoří v DD muži-vychovatelé (v DD Aš není dokonce ani jeden muž-vychovatel). V tomto směru by se tedy dalo ještě ledacos zlepšit.

Odborníci udávají (viz. TČ), že v DD v ČR je přibližně polovina dětí romských. Tyto údaje se mi během mého šetření potvrdily (ze dvou DD, kde je dohromady 51 dětí, je 26 dětí s romským původem). Stejně tak se potvrdilo, že nejčastějším důvodem, kvůli kterému bylo dítě umístěno do DD, jsou sociální problémy rodiny a že sirotků je v DD opravdu velmi málo (během mého šetření se nevyskytlo ani jedno). Do DDŠ se umisťují i děti, které mají závažné poruchy chování (více viz. TČ) a tomu také odpovídá fakt, že důvodem pro umístění do DDŠ Horní Planá byly často výchovné problémy a dále také jsou zde ve srovnání s dalšími dvěma DD často řešeny krádeže, kterých se děti dopouští.

Deprivace, která byla českými odborníky zkoumána na dětech v ústavních zařízeních v 60. letech minulého století, patří i dnes mezi závažné problémy, se kterými se děti v dětských domovech potýkají a budou i nadále v celém jejich dalším životě. Jak i z mého šetření vyplynulo, deprivace (ať už sociální, psychická, citová či podnětová) byla diagnostikována u velké části dětí ve všech dotazovaných zařízeních.

K zajímavým výsledkům jsem došla v oblasti týkající se zájmových aktivit dětí v DD. Velmi jsou mezi dětmi oblíbené sportovní aktivity, tanec a tvořivé aktivity (výtvarný a modelářský kroužek). Věnovat se ve volném čase učení cizímu jazyku a práci na počítači příliš děti neláká, ačkoliv by tyto znalosti a dovednosti mohly uplatnit v dospělosti. Dovolím si tvrdit, že žádným z těchto aktivit, kterými rozvíjí svoje schopnosti, svůj potenciál a mnoho dobrých vlastností (zodpovědnost, pevná vůle, ...) by se děti ve své původní rodině nikdy nevěnovaly.

ZÁVĚR

Drtivá většina dotazovaných vychovatelů je toho názoru, že dětský domov nemůže nikdy plně nahradit dítěti rodinu. Ukázaly to výsledky třetí části dotazníkového šetření (názory vychovatelů), ale jak jedna respondentka sama uvedla, dělají všechno proto, aby rodinu dítěti vynahradili, co nejvíce jak je to jen možné. Stejně tak drtivá většina respondentů byla přesvědčena o tom, že dětský domov je plně schopen dítě připravit na svůj samostatný budoucí život. K tomu bych dodala, že přesto potřebují určitou pomoc a podporu, aby to zvládly bez rodinného zázemí, které mají ostatní děti. Zásadně u nás chybí následná péče o jedince, kteří opouštějí ústavní péči. Výjimkou jsou aktivity nevládních a charitativních organizací. V České republice působí mnoho organizací (např. Nadace Terezy Maxové, Letní dům o. s., Centrum J. J. Pestalozziho o.p.s., Pod křídly o. s., Rozmarýna o.p.s., Středisko náhradní rodinné péče – projekt Start do života a mnoho dalších), které se snaží těmto mladým lidem odcházejícím z ústavní výchovy pomoci. Chybí ale spolupráce mezi těmito jednotlivými organizacemi a jejich péče pak není systematicky rozložená po celém území ČR.

Jako další nedostatek shledávám nedostatečnou spolupráci mezi mnoha resorty (MŠMTV, MPSV, MZ, MV,...), do jejichž působnosti spadá péče o tyto děti. Vytrácí se tak efektivní a pro dítě co nejméně zatěžující řešení jeho situace.

Množství rodin, které v ČR připadají na jednoho sociálního pracovníka, jde řádově do stovek. To je ve srovnání s jinými zeměmi (např. VB, Nizozemí, Skandinávie) mnohem více. To může vést k vyšší efektivitě práce s rodinou. Problémem je tedy nedostatek sociálních pracovníků, včetně kurátorů pro mládež. Pro orgány sociálně právní ochrany dětí by měla být zákonem dána norma, která by stanovila alespoň přibližný počet rodin na jednoho sociálního pracovníka a snížila současný neúnosný stav.

Úplné zrušení dětských domovů je představa spíše ideální než reálná. Náhradních rodin není dostatek a ne všechny děti jsou také vhodné pro umístění do NRP (např. právní volnost), a proto DD vždy budou zajišťovat péči některým dětem, o které se nemohou, nechtějí nebo nedovedou postarat jejich vlastní rodiče.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie:

Akademický slovník cizích slov, A – Ž. Praha : Academia, 1995.

ISBN 80-200 0982-5.

BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů.* Praha : Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8.

BALVÍN, J. *Romové a dětské domovy.* Ústí nad Labem : Atelier Grad, 1997.

ISBN 80-902149-4-0.

BARKLEY, R. A. *Attention Deficit Hyperactivity Disorder.* New York : The Guilford Press, 1990. ISBN 0-89862-443-6.

BITTNER, P.; HAVIGEROVÁ, J.; JANIŠOVÁ I.; LANGHANSOVÁ H. *Děti z ústavů!.* Praha : Liga lidských práv, 2007. ISBN neuvedeno.

JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Metody práce s dětmi s LMD především pro učitele a vychovatele.* 4. vydání. Praha : D & H, 2000. ISBN neuvedeno.

KOCUROVÁ, M. *Specifické poruchy učení a chování.* Plzeň : Západočeská univerzita, 2002. ISBN 80-7082-705-X.

KOLUCHOVÁ, J. *Přehled patopsychologie dítěte I.* Praha : SPN, 1989. ISBN neuvedeno.

Koncepce oddělení prevence a humanitních činností : Strategie integrace romských komunit na období 2006 – 2009. In *Romské děti a náhradní rodinná péče.* Krajský úřad Jihočeského kraje, 2005.

KOVAŘÍK, J. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha : Portál, 2004.
ISBN 80-7178-957-7.

LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 3. dopl. vyd.
Praha : Avicenum, 1974. ISBN neuvedeno.

MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha : SPN, 1992.
ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha : Portál, 1994.
ISBN 80-7178-006-5.

MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. Portál, 1999.
ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994.
ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z.; BUBLEOVÁ, V.; KOVAŘÍK, J. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha : Psychiatrické centrum, 1997.
ISBN 80-85121-89-1.

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2003.
ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, 3. rozšíř. vyd.
Praha : Portál, 2003. ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2. rozšíř. vyd. Praha : SLON, 1999.
ISBN 80-85850-76-1.

MUNDEN, A., ARCELUS, J. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-625-X.

OLIVERIUS, R. *Psychologické problémy rodiny a rodinných vztahů*. Praha : SPN, 1989. ISBN 80-7066-038-4.

POKORNÁ, V. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*. 3. rozšíř. vyd. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-570-9.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠKVOROVÁ, J.; ŠKVOR, D. *Proč zlobím?* Praha : Triton, 2003. ISBN 80-7254-407-1.

TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2.

TRAIN, A. *Specifické poruchy chování a pozornosti*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-131-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Abnormální vývoj osobnosti jako následek negativního působení*. 2. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci : 1996. ISBN 80-7083-175-8.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 2. díl, C – F. Praha : DIDEROT, 1999. ISBN 80-902555-4-X.

WALESKÁ, J. Deprivační syndrom a jeho následky u dětí v náhradní rodinné péči. In *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči v Olomouci*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1999. ISBN 80-85529-66-1.

ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7.

ZOUBKOVÁ, I.; NIKL, J.; ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. Praha : Policejní akademie České republiky, 2001. ISBN 80-7251-070-3.

Časopisecké statě:

DOLEJŠOVÁ, J. Vývoj kriminality dětí a mládeže, s. 13. *Bulletin Federace dětských domovů ČR - F I C E*, 2002, č. 63, ISBN neuvedeno.

FALTÝNEK, V. Příprava mládeže na život mimo dětský domov, s. 33 *Bulletin Federace dětských domovů ČR - F I C E*, 2006/2007, č. 67, ISBN neuvedeno.

PERKNEROVÁ, K. Problémy českých dětí? Ty se řeší ústavem. *Českokrumlovský Deník*, 2007, č. 258. ISSN 1802-0801.

Práva a potřeby mladých lidí odcházejících z dětských domovů. *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. 6., č. 3, s. 7. ISSN 1212-3765.

KLIMEŠOVÁ, M. Romské děti v náhradní rodinné péči. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2002, č. 1. ISSN 1213-6204.

KRAMULOVÁ, D. Když rodina schází. *Psychologie dnes*, 2007, roč. 13, č. 6. ISSN 1212-9607.

ŽEJDL, J. Specifika poruch chování romských dětí, s. 9. *Bulletin Federace dětských domovů ČR - F I C E*, 2006/2007, č. 67, ISBN neuvedeno.

Elektronické dokumenty:

Analýza kriminality a útěkovosti dětí a mladistvých umístěných v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, [online], [cit. 1. června 2008]. Dostupné na WWW: <http://www.mvcr.cz/prevence/system/vlada/2004_1/pril_2.html#pril2>.

ČERNÝ, D. *Proč by dítě nemělo vyrůstat v dětském domově*, [online], [cit. 13. června 2008]. Dostupné na WWW: <http://www.nahradnirodina.cz/hledame_pro_deti_nove_rodice/proc_by_dite_nemelo_vyrustat_v_dd.html>.

Děti patřící do minoritních skupin, [online], [cit. 26. května 2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.iustin.cz/art.asp?art=148>>.

GOTTWALDOVÁ, N. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*, Chrudim : Centrum J. J. Pestalozziho, o.p.s., 2006, [online], [cit. 3. června 2008]. Dostupné na WWW: <http://www.otevridvere.cz/metodicka_prirucka.php>.

HRUDKOVÁ, B. *ADHD, ADD (Lehké mozkové dysfunkce)*, [online], [cit. 18. května 2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.pppuo.cz/default.asp?page=60>>.

LAŠEK, J. *Psychická deprivace dítěte jako kriminogenní faktor*, [online], [cit. 7. května 2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.dom-os.cz/index.php?page=downloads&typ=sablony>>.

PILAŘ, J. *Současný stav, východiska a perspektivy ústavní péče ve školských zařízeních*, [online], [cit. 1. června 2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.ucitelske-listy.cz/Ucitelskelisty/Ar.asp?ARI=103398&CAI=2150>>.

SVOBODOVÁ, M.; VRTBOVSKÁ, P.; BÁRTOVÁ, D. *Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České*

republice, [online], Občanské sdružení DOM, poslední aktualizace leden 2002. [cit. 17. dubna 2008]. Dostupné na WWW: <http://www.dom-os.cz/dokumenty/downloads_Zprava.pdf>.

Právní předpisy:

Vyhláška č. 438/2006 Sb., *kteou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.*

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy souvisící.* 7. vydání. Praha: Linde, 2005. 748 s. ISBN 80-7201-517-6.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. In Úplné znění, číslo 592. Podle stavu k 20.11.2006. Ostrava : Sagit, 2006. s. 161. ISBN 80-7208-598-0.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In Sborník úplných znění „Zákony/II/2000. Olomouc: PORADCE, s.r.o. 1999. 576 s. ISSN 1211-2437.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In Úplné znění, číslo: 592. Podle stavu k 20.11.2006. Ostrava: Sagit, 2006. s. 161. ISBN 80-7208-598-0.

SEZNAM ZKRATEK

DD – dětský domov

DDŠ – dětský domov se školou

SDD – soukromý dětský domov

DDÚ – dětský diagnostický ústav

VÚ – výchovný ústav

TČ – trestná činnost

OPD – odbor péče o dítě

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I. – III. část dotazníků – názory vychovatelů na ústavní výchovu a jejich přístupy k výchově dětí

Příloha II. - Práva a povinnosti dětí v Dětském domově, základní škole a školní jídelně Horní Planá

Příloha III. - Proč by dítě nemělo vyrůstat v dětském domově

Příloha IV. – Kazuistika

Příloha V. – Trestná činnost osob vychovávaných v dětství v dětských domovech

Příloha VI. – Dětské domovy v Jihočeském kraji, Počet DD v celé ČR, Počet dětí v nich umístěných a počet pracovníků v DD

Příloha VII. – Dotazníky

PŘÍLOHY

Příloha I.

III. část dotazníků – názory vychovatelů na ústavní výchovu a jejich přístupy k výchově dětí

Názory lidí se různí, zajímalo mě, jak moc se odlišují (příp. neodlišují) názory a přístupy jednotlivých vychovatelů daných zařízení.

Úvodní informací této části dotazníku byla délka jejich výchovné praxe v dětském domově. V DD Aš je průměrná délka praxe 5 vychovatelek v DD 11 let (nejkratší praxe 1 rok, nejdelší 23 let). V DDŠ Horní Planá je to také téměř 11 let (10,83 roku – 6 vychovatelek), (nejkratší praxe 3 roky, nejdelší 20 let). Praxe dotazované vychovatelky SDD Koryto je 13 let.

otázka: *Zastáváte názor, že DD dokáže dítěti nahradit rodinu?*

DD Aš:

Většina vychovatelek (4 z 5) zastává názor, že DD nedokáže dítěti nahradit rodinu. Uvádějí, že rodinu dokáže nahradit pouze materiálně nikoliv citově („Rodinu úplně nahradit nedokáže, je to ale určitě lepší, nežli nefunkční rodina vlastní.“). Pouze jedna z respondentek uvádí, že DD dokáže nahradit rodinu materiálně, ale i citově (pozn. vychovatelka, která v DD pracuje 2 roky).

DDŠ Horní Planá:

Všichni respondenti (6) se shodují v názoru, že DD není schopen plně nahradit funkci rodiny. „Chybí cit a láska rodičů a rodinné zázemí.“, „Model rodiny se nedá zcela uskutečnit, hlavně citově nelze děti plně uspokojit.“, „Po materiální stránce však nestrádají a mají se kolikrát lépe než děti v rodině.“

SDD Koryto:

„Ne, mámu a tátu nelze nahradit.“ – tato odpověď je sama o sobě velmi výstižná.

otázka: *Myslíte si, že DD dostatečně připraví dítě na jeho budoucí život?*

DD Aš:

Většina (4 z 5) si myslí, že DD je schopen dostatečně připravit dítě na jeho budoucí život. „Děti se učí hospodařit s finančními prostředky, tety je učí, jak vstoupit do života.“ „Učíme je samostatnosti, zúčastňují se akcí „Start do života“, máme cvičný byt,...“ Zbývající vychovatelka uvádí, že „v tomto směru máme ještě mezery, ale pracujeme na tom, vedeme děti k tomu, aby se snažily potřebné věci si zařízovat, vyplňovat úřední dokumenty, zařízovat OP apod.“

DDŠ Horní Planá:

Všechny vychovatelky (6) se shodují v názoru, že děti budou odcházet připraveny na samostatný život, ale některé dodávají „pokud dítě chce a spolupracuje“, „pokud je DD malý a je v lokalitě města“, „Připraví je po stránce sebeobslužné, naučí je hygienickým návykům, základním sociálním dovednostem, ale nemůže je naučit rodinnému životu.“

SDD Koryto:

Respondentka uvádí, že „záleží na DD a jeho řediteli, u nás ANO.“

otázka: *Co by se mohlo podle Vašeho názoru v péči o děti v DD zlepšit, popř. změnit z hlediska přípravy dětí na samostatný život?*

DD Aš:

Podle dvou dotazovaných není potřeba nic zlepšit nebo změnit. Jedna respondentka považuje za nezbytné zařízení více „cvičných bytů“ a „bytů na půl cesty“ a také „více mužského elementu do výchovy“ (pozn. v tomto DD pracují jen vychovatelky a žádný vychovatel). Další by ocenila vyšší finanční zajištění DD. Poslední dotazovaná by uvítala „více času na zařizování různých věcí na úřadech s dětmi a omezení zbytečné administrativy v DD.“

DDŠ Horní Planá:

Odpovědi na tuto otázku byly velmi různorodé. Respondenti uváděli, že „by se děti měly více zapojovat do práce v DD – opravy, údržba – samostatnými úkoly.“ „Život v DD co nejlíže připodobnit životu v rodině, činnost méně organizovat, více se věnovat dětem individuálně.“ „Chybí model úplné rodiny, některé

činnosti nejsou totožné s rodinou. „Zřídít rodinky více podobné rodině, zřídít jeden přípravný byt pro 18tileté.“

SDD Koryto:

Přáním dotazované vychovatelky je „zrušit spousty nařízení a nechat ředitelům a vychovatelům volné ruce.“

otázka: *Co je naopak v tomto směru pozitivní?*

DD Aš:

Respondentky považují za pozitivní „vytvoření rodinných buněk s menším počtem dětí, na které je pak více času pro individuální práci“ (1), „ že jsou děti po všech stránkách zajištěny“ (2), „že budou schopni postarat se sami o sebe“ (1). Jedna respondentka se domnívá, že děti v DD jsou více samostatné.

DDŠ Horní Planá:

Pozitivem, na kterém se několik respondentů shodlo, bylo přivyknutí režimu. Dalšími shledanými pozitivy bylo, že se děti učí zodpovědnosti, určité pravidelnosti, soužití v kolektivu, vzájemné tolerantnosti a podle svých možností se připraví na budoucí povolání. „Děti se naučí o sebe starat, bývají méně sobecké, jelikož se musí v DD o vše dělit.“

SDD Koryto:

Tato otázka zůstala nezodpovězena.

otázka: *Vypište, jaké povinnosti mají děti ve Vašem DD plnit.*

DD Aš:

Základní povinností, kterou plní děti ve všech rodinných skupinách, je příprava na vyučování, učení – školní povinnosti. Dále pomáhají při vaření a přípravě jídel, uklízí, pomáhají na zahradě, nakupují. Vzájemná pomoc – starší děti pomáhají mladším.

DDŠ Horní Planá:

Děti také plní povinnosti stejné jako v běžné rodině. Musí plnit školní povinnosti, přidělené úklidy, udržovat pořádek ve svých věcech, dodržovat čas vycházek, dodržovat vnitřní řád zařízení, chovat se slušně na veřejnosti i k zaměstnancům

DD. Učí se sebeobslužné činnosti – žehlení, praní prádla, vaření, péče o oblečení, péče o okolí – zahradu, domácí práce.

SDD Koryto:

Děti pomáhají v kuchyni, na zahradě, s opatrováním malých dětí,... Pravidelně uklízí svůj pokoj, osobní věci. Učí se a připravují se na vyučování.

otázka: Jakým způsobem jsou děti za plnění svých povinností hodnoceny nebo odměňovány?

DD Aš:

Všechny vychovatelky (5) hodnotí děti slovní pochvalou, odměňují zvýšením kapesného a povolením mimořádných vycházek. Věcné odměny děti nedostávají v žádné rodinné skupině (5). Jedna vychovatelka odměňuje dovozením pobytu u rodičů.

DDŠ Horní Planá:

Také zde všechny vychovatelky (6) hodnotí děti slovní pochvalou. Většina vychovatelek (5) za splnění svých povinností povolí dítěti mimořádnou vycházku. Polovina (3) používá i věcnou odměnu. Dítě bývá odměňováno i účastí na kulturních akcích a výletech (1) nebo povolením oblíbené činnosti (1). Kapesné se jako odměna nezvyšuje v žádné rodinné buňce (6).

SDD Koryto:

Respondentka také hodnotí děti slovní pochvalou a odměňuje je občas věcně, někdy zvýšením kapesného a jindy povolením mimořádné vycházky.

otázka: Jaký postih čeká děti v případě, že své povinnosti nesplní?

DD Aš:

Nesplní-li děti své povinnosti, volí všechny (5) vychovatelky jako trest buď slovní pokárání, snížení kapesného nebo zákaz vycházek. Menší část z nich zvolí také práci navíc (2). Jedna vychovatelka dodává, že musí přesto splnit to, co nesplnily. Jedna jako trest používá včetně výše uvedených zákazů televize nebo počítače.

DDŠ Horní Planá:

Za neplnění svých povinností čeká děti od všech vychovatelů (6) buď slovní pokárání, snížení kapesného, zákaz vycházek, nebo práce navíc. Většina z nich někdy potrestá děti zákazem počítače a sledování televize (4). Jeden respondent někdy zvolí zákaz odjezdu domů a jeden zákaz oblíbené činnosti.

SDD Koryto:

Vychovatelka tohoto DD zvolí v případě potřeby potrestání dítěte buď slovní pokárání, snížení kapesného, zákaz vycházek nebo práci navíc. K tomu uvádí, že podle závažnosti jsou možné všechny body najednou.

otázka: *Chodí si děti za Vámi pro radu? Pokud ano, o čem se s Vámi radí?*

DD Aš:

Většina vychovatelek odpověděla, že si děti přijdou pro radu často (4), jedna odpověděla, že přijdou občas. Všechny vychovatelky s dětmi nejvíce řeší jejich problémy se školou (5). Často také děti trápí rodinné problémy (4). Dále se děti radí o oblečení, vztazích (např. s kamarády), zájmové činnosti, lásce a otázkách týkajících se sexu.

DDŠ Horní Planá:

Na rozdíl od DD Aš se zde za většinou vychovatelů (4 z 6) chodí děti poradit občas, za zbývajících chodí často (4). Nejčastějším (5) tématem jsou vztahy (s kamarády, rodiči, budoucí partnerské). Děti chtějí radu, jak se co dělá (v běžných činnostech), jak a co mají udělat či říct, když jdou např. na úřad. Některé děti si také rády povídají o jejich budoucím životě po odchodu z DD.

SDD Koryto:

S respondentkou se děti radí často a to o povolání, co si vzít na sebe, jaký dárek koupit, jak vyřídit úřední věc, také o škole a o vztazích.

otázka: *Jaké jsou podle Vás pozitivní dopady výchovy na děti vyrůstající v dětském domově?*

DD Aš:

Pozitivními dopady, které má na děti výchova v dětském domově, jsou naučení se životu v kolektivu (tím se učí být tolerantní vůči ostatním) a samostatnosti (2 z 5). Zlepšení postojů v oblasti mezilidských vztahů a rodinných citových vazeb a postojů v odpovědnosti k práci a ke vzdělání (1). „Děti jsou připraveny na start do života.“ (1). „Mají tu možnost, mají-li k tomu předpoklady, studovat, což v dnešní době si některé rodiny dovolit nemohou, podívají se i do ciziny (možnosti porovnávání kultur), jsou materiálně zabezpečené aj.“ (1).

DDŠ Horní Planá:

Jako největší pozitivum vidí respondenti vyrůstání v kolektivu, kde jsou děti různorodé, rozdílných povah a ony se dovedou mezi sebou sžít. To jim může být v dalším životě přínosem. Děti se stávají více tolerantní (4 z 6). Za stejně tak významné považují, že se děti naučí běžnému dennímu režimu (4). Jejich osobnost se může většinou lépe rozvíjet, než kdyby žily ve svých, často sociálně slabých rodinách, které o ně nemají patřičný zájem (2). Učí se samostatnosti (2), zodpovědnosti (1), hygienickým návykům (1), navazování sociálních vztahů (1).

SDD Koryto:

Respondentkou je pozitivně hodnoceno to, že si děti samy vyřizují platby ve školách, prohlídky u lékařů, běžné nákupy atd. a také, že jsou dětem nastaveny normy společenského chování, hygienických návyků,... apod.

otázka: *Popište prosím, jak hodnotíte své výchovné působení na děti.*

DD Aš:

Dvě respondentky své výchovné působení nezhodnotily nijak – na otázku neodpověděly (2 z 5). Další dvě se shodly na tom, že by to měl posoudit někdo jiný a to děti (2) a jedna z nich svou odpověď ještě doplnila: „Snažím se být důsledná, dát jim příklad, že jednat se dá i jinak, než agresivně, snažím se klást důraz na vědění, všeobecný rozhled.“ „Stále se musím zdokonalovat“, uvedla respondentka s dvouletou praxí práce vychovatelky v DD.

DDŠ Horní Planá:

Odpovědi na tuto otázku byly velmi různorodé, proto si opět dovolím citovat: „Působím na děti jako autorita, protože děti musí mít respekt. Na druhou stranu

dělat s dětmi legraci a jejich nedostatky jim vyčítat spíše v žertu. Děti kritiku pak snáze přijímají.“, „Nelíbí se mi akorát, že nemáme kompetence k některým řešením a OSPOD málo spolupracuje.“, „Jsem náročná, důsledná.“, „Snažím se děti vést k uvědomění si důležitých životních hodnot, vedu je ke slušnému chování, chci jim aspoň částečně vynahradit chybějící city a zájem o ně samé.“, „Snažím se být dětem pozitivním příkladem s využíváním vlastních životních zkušeností.“ Jedna respondentka na otázku neodpověděla.

SDD Koryto:

Tuto otázku respondentka nezodpověděla.

otázka: Co považujete za úspěch z Vaší strany při výchově dětí k samostatnosti a schopnosti orientovat se v každodenních životních situacích?

DD Aš:

Za úspěch respondentky považují, když děti zvládají situace, do kterých se dostávají, bez cizí pomoci (1), když mají snahu situaci řešit a zastávat vlastní názor (2), „V naší práci se úspěchy projevují maličkostmi, či až později. Většina dětí, která mi „prošla rukama“, se k životu staví čelem, s problémy si poradí, pracují a to je důležité.“ Za úspěch považují, když přijde dítě na návštěvu do DD a vidí, že vede spokojený život (1). Ale také „Každou maličkost, především ale pocit sounáležitosti s dítětem v jeho intimních a citlivých chvílích.“ (1).

DDŠ Horní Planá:

Nejčastěji za úspěch dotazovaní považují, když se dobře zapojí do života a snaží se být samostatní, mají své rodiny, zaměstnání a dokážou zvládat běžné životní situace (3 z 6). Když si zvykají na denní režim, od nízkého věku se učí sebeobsluže, úklidu, samostatnosti při vyřizování si soukromých záležitostí (1). Jeden z respondentů na otázku neodpověděl.

SDD Koryto:

Pro vychovatelku je úspěch, když si děti samy vyřizují platby ve školách, prohlídky u lékařů, běžné nákupy,... a učí se tak být samostatné, což je nezbytné pro jejich budoucí samostatný život.

Zdroj: vlastní výzkum

Příloha II. – Práva a povinnosti dětí v Dětském domově, základní škole a školní jídelně Horní Planá

V. Práva a povinnosti dětí

Dítě má právo:

- a) na zajištění plného přímého zaopatření
- b) na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností
- c) na respektování lidské důstojnosti
- d) na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců
- e) na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami
- f) na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob odpovědných za výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým schopnostem
- g) být seznámeno se svými právy a povinnostmi
- h) účastnit se činností a aktivit zařízení organizovaných v rámci výchovného programu s výjimkou zákazu či omezení v rámci opatření ve výchově
- i) obracet se s žádostmi, stížnostmi a návrhy na ředitele a výchovné pracovníky zařízení a požadovat, aby podání adresovaná příslušným státním orgánům, orgánům samosprávy a právními a fyzickými osobám, jsou-li pověřeny výkonem sociálně- právní ochrany, byla ze zařízení odeslána v následující pracovní den po jejich odevzdání pracovníkům zařízení, a to bez kontroly jejich obsahu
- j) na vyjádření svého názoru na zamýšlená a prováděná opatření, která se ho dotýkají, názorům dítěte musí být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a rozumové úrovni
- k) na rozhovor s pověřeným zaměstnancem okresního úřadu nebo České školní inspekce, ministerstva nebo orgánu kraje bez přítomnosti dalších osob
- l) být hodnoceno a odměňováno a ke svému hodnocení se vyjadřovat
- m) na informace o stavu svých úspor či pohledávek
- n) na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu, a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv
- o) se souhlasem výchovného pracovníka přijímat v zařízení návštěvy osob, které nejsou uvedeny v písmenu (n)
- p) po dosažení věku sedmi let na samostatnou krátkodobou vycházku mimo zařízení, a to vždy se souhlasem výchovného pracovníka

Dítě má v rozsahu svých rozumových schopností povinnost:

- a) plnit ustanovení vnitřního řádu
- b) dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno
- c) hradit ze svých příjmů náklady spojené s přepravou do zařízení, které neoprávněně opustilo nebo se do něj nevrátilo
- d) na výzvu ředitele poskytnout doklady o svých příjmech
- e) na výzvu ředitele přidat do úschovy předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost, a to nejdéle na dobu do ukončení v pobytu v zařízení
- f) v nezbytné míře vykonávat práci o sobotách a nedělích a ve svátcích, vyžaduje - li to provoz zařízení

Zdroj: interní dokument zařízení

Příloha III. - Proč by dítě nemělo vyrůstat v dětském domově

Proč by dítě nemělo vyrůstat v dětském domově⁸⁷

- život v ústavu je ve srovnání s domovem ubohá, smutná a nouzová náhražka,
- je to nepřirozené, umělé prostředí,
- dítě tam není pro nikoho jedinečné a nikdy nemůže být na prvním místě,
- v době, kdy je dítě nezvědavější a expanduje do světa, je uzavřené v omezeném prostředí ústavu,
- aby mohlo objevovat svět, potřebuje žít v blízkém a bezpečném světě, tj. rodině - dětský domov nic takového neposkytuje - proto jsou děti z ústavů sociálně zaostalé a špatně se adaptují,
- novým podmínkám se mohou dobře přizpůsobit, jen když mám dobře popsany svůj vnitřní svět a bezprostřední okolí,
- dítě potřebuje jistotu v důvěrných vztazích, aby mohlo objevovat svět a najít si v něm nové bezpečné vztahy s novými lidmi,
- ústav je vždycky jenom ústav a nikoliv domov,
- řada dětí vystřídá do dospělosti několik ústavů, do kterých přechází z vnějších, vnucených úředních důvodů, které jsou mu cizí,
- děti se tam pořád musí jen přizpůsobovat a o ničem podstatném nemohou rozhodovat - vždycky musí jen ustupovat,
- děti v ústavech nejsou v přímém kontaktu se skutečným životem, všechno se v nejlepším případě jenom imituje,
- ústavy potírají rozvoj skutečné individuality, dítě je v nich jen jedno z mnoha dalších dětí, členem nějaké skupiny nebo kolektivu, který založily a pak zase zrušily cizí osoby,
- dítě v ústavu nevyrůstá od narození do dospělosti s rodiči, pro které by mělo být nejdůležitějším dítětem na světě,

---

⁸⁷ ČERNÝ, D. *Proč by dítě nemělo vyrůstat v dětském domově*. Dostupné na WWW: http://www.nahradnirodina.cz/hledame_pro_deti_nove_rodice/proc_by_dite_nemelo_vyrustat_v_dd.html.

- v jeho světě chybí lidé, s nimiž se může ztotožnit a dlouhou dobu napodobovat,
- dospělí vychovatelé se mění, střídají a ze zcela vnějších důvodů odcházejí a přicházejí - navázat za těchto okolností pevné a stálé vztahy je skoro nemožné,
- zakládání, udržování a obhajování dětských domovů jenom zdůvodňuje existenci nouzového a nedostatečného řešení situace, ve které se děti ocitly po ztrátě vlastní rodiny,
- odborný průzkum ukázal, že pracovníci dětských domovů se pod různými záminkami pudově brání příliš četným adopcím, po kterých přicházejí o svěřence a jejich další existence nebo počet pracovních příležitostí mohou být ohroženy.

Kazuistika

Důvody umístění klienta v zařízení:

Důvodem pro umístění Petra a jeho sestry Terezy do DD je nedostatečná péče matky, jež nebyla schopná se o děti postarat a důvody sociální. Zdraví a příznivý vývoj dětí byl v péči matky vážně ohrožen. Matka, která v tu dobu žila s dětmi v charitním domově, naprosto selhávala v péči o děti a jejich základní potřeby uspokojovala jen za neustálého dozoru a pod nátlakem personálu charitního domova. Děti byly zanedbané, neumyté, často hladové. Byly přijaty na základě předběžného opatření okr. soudu. V roce 2000 jim byla nařízena ústavní výchova.

Rodinná a osobní anamnéza:

Petr K. se narodil r. 1994, je mu 14 let, má českou národnost a státní příslušnost ČR. Jeho bydlištěm je Dětský domov, základní škola a školní jídelna Horní Planá, do kterého byl přijat v r. 2000.

Rodinná anamnéza:

otec: neuveden

matka: Tereza K., narozena r. 1975, svobodná, žije s přítelem, pracuje sporadicky

sourozenci: - Tereza K., narozena r. 1997, bydliště Dětský domov, základní škola a školní jídelna Horní Planá, společně s bratrem Petrem

- Lenka. B., narozena r. 1999, svěřena do péče otce, po jeho smrti žije u prarodičů z otcovy strany

- Filip B., narozen r. 2000, svěřen do pěstounské péče

Petr K. se narodil jako nemanželský, je nejstarší ze čtyř dětí narozených z družských poměrů matky. Matka při narození chlapce neuvedla jméno otce, dle

OSPOD není schopná zajistit chlapci a jeho sestřím řádnou výchovu. Matka je svobodná, zřejmě nezaměstnaná.

Pravidelný osobní kontakt s matkou chybí, návštěva jen zřídka a telefonické rozhovory jsou také jen občasné.

V rozhovorech vždy vyjadřoval kladný vztah k matce a k jejímu partnerovi. Petr společně se sestrou Terezou udržují písemný kontakt ze strany paní E.T., která však není jejich příbuzná. Se sestrou Terezou má celkem přátelský vztah, spíše ochranného charakteru.

Osobní anamnéza:

Petr se narodil ve 40. týdnu těhotenství, porod spontánní, hlavičkou, vážil 4 150 g, měřil 51 cm. Trpěl častými záněty horních cest dýchacích a záněty spojivek, několikrát vyšetřen na pedopsychiatrické ambulanci, pravidelně bere léky na zklidnění.

Školní docházku zahájil na základě rozhodnutí ředitelství ZŠ praktické v Horní Plané rovnou v ZŠ praktické dne 1. 9. 2002. Je žákem 7. ročníku ZŠ praktické. Škola hodnotí chlapce jako neklidného, ubližuje dětem, provokuje je. Neudrží pozornost, často odmítá vypracovat domácí úkol. Je drzý i k dospělým, lže a vymýšlí si.

Petr se sestrami Terezou a Lenkou vyrůstal s matkou. Matka střídala pobyty v azylových domech, nechávala děti často samotné, hladové a špinavé. Matka nebyla schopna zajistit dětem řádnou výchovu. Protože nedodržovala řád Azylového domu, byl jí vždy pobyt ze strany domova ukončen. Nad výchovou dětí byl stanoven soudní dohled. Okr. soud vydal v r. 2000 předběžné opatření a chlapec se sestrou Terezou byl umístěn do DDŠ v Horní Plané. Po čtyřech měsících byla nařízena ústavní výchova Okresním soudem v Českých Budějovicích.

Mezi jeho zájmy patří: PC hry – hlavně bojové, jízda na kole, kolečkových bruslích a na koloběžce, rád chodí venčit psa, kterého mu půjčují lidé z obce,

dříve navštěvoval oddíl kopané a byl členem rybářského kroužku (z toho vyloučen, protože nenapsal test pro získání rybářského povolení).

Průběh práce s klientem a chování klienta v daném zařízení; perspektivy klienta

Petr měl ve škole velké problémy s chováním, jeho chování se zhoršilo i v DD (drzý k dospělým, vymýšlení, pomluvy, slovní ubližování dětem, provokování, pokusy o krádeže v DD i v obchodě), proto vedení DDŠ v Horní Plané požádalo o chlapcovu diagnostiku. Do diagnostického ústavu byl přijat r. 2004.

U chlapce diagnostikován hyperkinetický syndrom LMD, citová a podnětová deprivace, všestranné opoždění, přetrvává těžší dyslalie, intelekt podprůměrný – na hranici mezi podprůměrem a mentální retardací. Jeho zdravotní stav je dobrý. Hygienické návyky zvládá, přiměřeně svému věku. Z důvodu jeho řečové vady dyslalie – patlavosti je nutná logopedická péče. Petr je také v péči psychiatrické.

Nezletilý Petr je těžko výchovně zvladatelný, vyžaduje individuální péči a zájem. Pokud toto nemá a není vhodně motivován k určité činnosti, je agresivní, ničí bezdůvodně věci. Prospěch má průměrný, přiměřeně k jeho intelektu, v přípravě na vyučování nutná dopomoc. Ve škole ho to moc nebaví. Objevují se u něj občasné kázeňské problémy, slovně děti provokuje, vulgární vyjadřování, snížená schopnost udržet pozornost.

V kolektivu je zřejmá snaha poutat na sebe pozornost, zvýšená impulsivita, agrese, komunikativnost, často vydává různé zvuky. Neustále si vymýšlí různé události (z domova, ze školy a o známých). Bez dozoru méně disciplinovaný. Pokyny se musí vícekrát opakovat, často reaguje až na důrazné opakované výzvy. Ze svých výchovných přestupků se vždy snaží vymluvit. Jeho osobnost vyžaduje pevný, důsledný, ale zároveň citlivý přístup, dát mu znát, co si může a co nemůže dovolit. Velmi ho motivuje pochvala a uznání, či osobní kontakt s dospělými. Dokáže být zdvořilý a slušný. Do činností se zapojuje aktivně, občas s připomínkami. Je nutné usměrňovat a korigovat vztahové záležitosti v kolektivu.

Postihovat porušení řádu a domluvených dohod. Neváží si hmotných věcí (hračky, mobil, rádio, učebnice), brzy je poničí nebo vymění.

Vlastní práce s klientem

Petr si při prvním kontaktu udržuje vzdálenost, nicméně dá se rozpovídat. Při dalších setkáních je chlapec podstatně uvolněnější, spontánně vypráví (nejčastěji historky z jeho rodiny – hlavně o matce a blízkých příbuzných), vtipkuje a předvádí se, snaží se zaujmout. Zkoušel mé hranice, sledoval, kam až může zajít.

Na první dojem působí velmi příjemně, sympaticky, ochotně, ale i stydlivě a klidně, je přizpůsobivý. První setkání proběhlo při přípravě do školy - vypracování domácího úkolu. Nezdálo se, že by mu nějak vadilo, že ho dělá se mnou a ne s tetou jako obvykle. Další den už to probíhalo úplně automaticky.

Z jeho vyprávění bylo zřejmé, že mu chybí jeho matka, která udržuje jen velmi nepravidelný kontakt, přesto o ní mluví velmi pěkně. Má jen několik málo fotek z doby, kdy žil s matkou. Často si tyto fotky prohlíží a jednu, na které je jen on a matka, má pověšenou blízko postele, tak aby na ní dobře viděl. Z toho soudím, že citově strádá, chtěl by žít s matkou.

Při domácích úkolech se předváděl a dělal je tak, aby je buď měl co nejrychleji hotové, i když špatně nebo je nechtěl dělat vůbec. Velmi nerad četl, proto pokaždé přinesl stejnou knížku a chtěl číst to samé, co četl mnohokrát a znal to téměř nazpaměť, očekával totiž, že si to nebudu pamatovat.

Petr je poměrně samostatný, v osobních věcech má většinou pořádek, dbá o svůj zevnějšek, má osvojeny základní hygienické návyky i základy slušného chování, vždy zdravil, prosil, děkoval.

Veškeré zdroje a poznatky jsem čerpala z pedagogické a psychologické dokumentace, z vlastní práce s chlapcem, z rozhovorů s ním, jeho sestrou, vychovateli a s učiteli ZŠ praktické. Z důvodu ochrany osobních údajů byly tyto údaje pozměněny tak, aby podle nich nebylo možné chlapce identifikovat.

Příloha V. – Trestná činnost osob vychovávaných v dětství v dětských domovech⁸⁸

	DD	SOS	PP
Všechny sledované osoby	45	117	90
V Rejstříku trestů ČR bylo zachyceno – osob	16	26	19
tj. % příslušné skupiny	36 %	22 %	22 %
Trestaných mužů	11	23	16
tj. % z počtu trestaných osob	69 %	89 %	84 %
tj. % z počtu mužů ve skupině	52 %	42 %	34 %
Trestaných žen	5	3	3
tj. % z počtu trestaných osob	31 %	11 %	16 %
tj. % z počtu žen ve skupině	21 %	5 %	7 %
K nepodmíněnému trestu bylo odsouzeno osob	63 %	54 %	37 %
Průměrná délka nepodm. trestu v měsících	48 m	11 m	14 m
Průměrný věk v době prvního trestu	22 r	22 r	21 r
Do věku 20 let dostalo první trest osob	75 %	46 %	58 %
Ve věku 20 – 30 let trestáno poprvé osob	12 %	46 %	37 %
Za nenásilné činy odsouzeno osob	56 %	46 %	79 %
Za násilné činy odsouzeno osob	31 %	42 %	21 %
Za přečiny odsouzeno osob	13 %	12 %	0 %
Od roku 1990 spáchalo trestný čin osob	1	9	13
tj. % skupiny	6 %	35 %	68 %
Jen jeden trest mělo osob	25 %	42 %	42 %
Pět a více trestů mělo osob	50 %	15 %	21 %

Tabulka č. 1

⁸⁸ KOVAŘÍK, J. *Náhradní rodinná péče v praxi*, s. 111.

Příloha VI. – Dětské domovy v Jihočeském kraji, Počet DD v celé ČR, Počet dětí v nich umístěných a počet pracovníků v DD

1. Dětské domovy v Jihočeském kraji

Zařízení	Kapacita	Obsazenost
České Budějovice	--	--
Boršov nad Vltavou	32	31 dětí
Šindlovy Dvory	24	23 dětí
Tábor	--	--
Radenín	50	47 dětí
Český Krumlov	--	--
Horní Planá	72	téměř obsazeno
Jindřichův Hradec – v okrese není žádný dětský domov	--	--
Strakonice	--	--
Volyně	40	38 dětí
Písek	--	--
Písek	48	44 dětí
Zvíkovské Podhradí	21	18 dětí
Prachatice	--	--
Žichovec	32	plno
Koryto	18	plno

Zdroj: <http://rejskol.msmt.cz/>

Tabulka č. 2

2. Počet dětských domovů v celé ČR

Rok	Dětských domovů celkem	Státní	Soukromé	Církevní
2003	134	127	7	--
2004	148	140	7	1
2005	149	141	6	2
2006	153	143	7	3
2007	155	145	7	3

Zdroj: <http://rejskol.msmt.cz/>

Tabulka č. 3

3. Počet dětí v dětských domovech

Rok	Počet dětí
2003	4 612
2004	4 867
2005	4 869
2006	4 815
2007	4 618

Zdroj: www.msmt.cz

Tabulka č. 4

4. Počet pracovníků v dětských domovech

Rok	Pracovníci v DD
2003	3 050
2004	3 543
2005	3 653
2006	2 929
2007	2 477

Zdroj: www.msmt.cz

Tabulka č. 5

Příloha VII. – Dotazníky

Dotazník zaměřený na charakteristiku dětí vyrůstajících v dětském domově a na názory vychovatelů na ústavní výchovu

Vážená paní (pane),

chtěla bych Vás poprosit o vyplnění tohoto dotazníku. Jmenuji se Lucie Poláčková a studuji 3. ročník Teologické fakulty Jihočeské univerzity obor Sociální a charitativní práce. Výsledky tohoto průzkumu použiji pouze pro svou bakalářskou práci na téma K vybraným charakteristikám dětí z dětských domovů. Otázku, která odpovídá Vaším představám, zatrhněte, pokud se jedná o otázku otevřenou, vypište prosím odpověď.

Dotazník je anonymní a požadované údaje budou sloužit pouze výše uvedeným účelům.

Velmi děkuji za Vaši spolupráci a čas

I. ČÁST - OTÁZKY URČENÉ PRO ŘEDITELE ZAŘÍZENÍ (PŘÍP. ZÁSTUPCE)

1. Počet dětí v zařízení? .....
2. Počet vychovatelů? Muži: ..... Ženy: .....
3. Zprostředkovává Váš dětský domov / dětský domov se školou / soukromý dětský domov dětem informace o možnostech a způsobech pracovního zařazení? Možnosti:
  - a) spolupráce s úřadem práce
    - ANO
    - NE
  - b) rady od pracovníků zařízení
    - ANO
    - NE
  - c) umožnění přístupu na internet

- ANO
- NE

d) jiné, prosím uveďte: .....

5. Jakým způsobem podporuje Váš dětský domov / dětský domov se školou / soukromý dětský domov start dítěte do samostatného života? Možnosti:

a) zajištění bydlení

- ANO
- NE

b) finanční podpora do začátku

- ANO
- NE

c) pomoc s hledáním pracovního místa

- ANO
- NE

d) poradenství

- ANO
- NE

e) jiné, prosím uveďte: .....

6. Podporuje Váš dětský domov / dětský domov se školou / soukromý dětský domov volnočasové aktivity dětí?

- a) ANO (pokud ano, vypište, jakým způsobem).....
- b) NE

7. Provozuje Váš dětský domov / dětský domov se školou / soukromý dětský domov s dětmi:

a) pravidelné sportovní, kulturní,... aktivity

- ANO
- NE

b) sezónní akce jako např. zájezdy, výlety, letní tábory,...

- ANO
- NE

c) příležitostné a jiné motivující akce (účast na různých soutěžích apod.)

- ANO
- NE

II. ČÁST - OTÁZKY TÝKAJÍCÍ SE DĚTÍ (URČENY PRO VYCHOVATELE):

1. Počet dětí ve vaší rodinné buňce (skupině)? Chlapci: .....
Dívky: .....

2. Kolik z nich je romského původu? Chlapci: .....
Dívky: .....

3. Věkové složení těchto dětí (vepište počet dětí):

3 – 6 let ..... 7 – 10 let ..... 11 – 14 let ..... 15 – 18 let ..... 19 a více .....

4. Z jakého důvodu (příp. z jakých důvodů – pokud jich bylo několik, zatrhněte všechny) došlo k umístění dětí ve Vaší RB/RS do dětského domova (vepište počet dětí).

- a) sociální důvody .....
- b) úmrtí rodiče .....
- c) uvěznění/trestná činnost rodiče .....
- d) zanedbávání .....
- e) psychické, fyzické či sexuální zneužívání nebo týrání .....
- f) zdravotní důvody dítěte .....
- g) výchovné problémy .....
- h) alkoholismus rodiče .....
- i) prostituce matky .....

- j) odložení nebo opuštění vlastními rodiči .....
- k) jiné – prosím, uveďte jaké .....

5. Kolik dětí k vám do zařízení přišlo deprivovaných? .....

- Kolik z nich trpělo:** a) emoční (citovou) deprivací .....
- b) senzorickou (podnětovou) deprivací .....
- c) psychickou deprivací .....
- d) sociální deprivací .....
- e) několik dohromady .....

6. Kolik dětí z Vaší rodinné buňky/skupiny trpí syndromem ADHD (lehkou mozkovou dysfunkcí)?

- a) chlapci .....
- b) dívky .....

7. Objevuje se u některých dětí problémové chování – např. agresivní chování, lhaní, útek, toulání, záškoláctví, šikana, vandalismus, krádeže, rasismus apod.? (pokud ano, prosím, vypište, o jaký typ problémového chování se jedná)

.....

.....

.....

8. Jaké volnočasové aktivity děti provozují (jaké zájmové kroužky navštěvují) – vepište počet dětí?

- a) sportovní (fotbal, basketbal, florbal,...) .....
- b) hudební (hraní na hudební nástroj, zpěv apod.) .....
- c) taneční .....
- d) dramatický .....
- e) myslivecký, rybářský (přírodovědecký, nebo jiný se zájmem o přírodu či zvířata) .....

- f) jazykový (učení se cizímu jazyku) .....
- g) výtvarný (keramika, atd.) .....
- h) jiný, uveďte prosím jaký a počet dětí, jež ho navštěvují .....

III. ČÁST - NÁZORY VYCHOVATELŮ:

1. Kolik let pracujete jako vychovatel/ka v dětském domově? .....

2. Zastáváte názor, že dětský domov / dětský domov se školou / soukromý dětský domov dokáže dítěti nahradit rodinu? Svou odpověď prosím vysvětlete.

.....
.....
.....

3. Myslíte si, že dětský domov / dětský domov se školou / soukromý dětský domov dostatečně připraví dítě na jeho budoucí život? Svou odpověď prosím zdůvodněte.

.....
.....
.....

4. Co by se mohlo podle Vašeho názoru v péči o děti v dětském domově / dětském domově se školou / soukromém dětském domově zlepšit, popř. změnit z hlediska přípravy dětí na samostatný život?

.....
.....
.....

5. Co je naopak v tomto směru pozitivní?

.....
.....
.....

6. Vypište, jaké povinnosti mají děti ve Vašem dětském domově / dětském domově se školou / soukromém dětském domově plnit.

.....
.....
.....

7. Jakým způsobem jsou děti za plnění svých povinností hodnoceny nebo odměňovány? Možnosti:

a) slovní pochvala

- ANO
- NE

b) věcná odměna

- ANO
- NE

c) zvýšení kapesného

- ANO
- NE

d) povolení mimořádné vycházky

- ANO
- NE

e) jiné, prosím uveďte: .....

f) děti nejsou nijak odměňovány

8. Jaký postih čeká děti v případě, že své povinnosti nesplní? Možnosti:

a) slovní pokárání

- ANO

- NE

b) snížení kapesného

- ANO
- NE

c) zákaz vycházek

- ANO
- NE

d) práce navíc

- ANO
- NE

e) jiné, prosím uveďte: .....

f) děti žádný postih nečeká

9. Chodí si děti za Vámi pro radu?

- a) často
- b) občas
- c) téměř nikdy
- d) nikdy

Pokud ano, o čem se s Vámi radí? .....

10. Jaké jsou podle Vás pozitivní dopady výchovy na děti vyrůstající v dětském domově / dětském domově se školou / soukromém dětském domově?

.....
.....
.....

11. Popište prosím, jak hodnotíte své výchovné působení na děti.

.....
.....
.....

12. Co považujete za úspěch z Vaší strany při výchově dětí k samostatnosti a schopnosti orientovat se v každodenních životních situacích?

.....
.....
.....

ABSTRAKT

POLÁČKOVÁ, L. *K vybraným charakteristikám dětí z dětských domovů*. České Budějovice 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Klíčová slova: dětský domov, dětský domov se školou, soukromý dětský domov, ústavní výchova, rodina, funkce rodiny, psychická deprivace, porucha pozornosti s hyperaktivitou, ADHD, Romové, romské děti, trestná činnost, odchod z ústavní výchovy

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku dětí vyrůstajících v dětských domovech. V teoretické části se zabývá vymezením pojmů dětský domov a dětský domov se školou, důvody umístění do dětského domova, smyslem a funkcemi rodiny a dětského domova. V práci je charakterizováno rodinné prostředí, z něž dítě přišlo do dětského domova, je zde popsán deprivací syndrom a porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD). Popisuje, jaké jsou romské děti vyrůstající v dětském domově a jaká je spojitost mezi dětstvím stráveným v dětském domově a trestnou činností páchanou v dospělosti. Poslední kapitola poukazuje na některé obtíže mladých lidí opouštějících zařízení ústavní výchovy.

Praktická část obsahuje srovnání skladby dětí ze tří zvolených zařízení (dvou státních a jednoho nestátního): Dětský domov se školou Horní Planá, Dětský domov Aš a Soukromý dětský domov Koryto. Porovnávají jsou především v oblastech popisovaných v teoretické části. Souběžně s tím byly také od ředitele (zástupce) zařízení získány základní informace o jednotlivých dětských domovech. Dále byly sledovány názory vychovatelek/vychovatelů na ústavní výchovu a na připravenost na samostatný život po odchodu z dětského domova a jejich přístupy k výchově svěřených dětí.

ABSTRACT

Chosen Characteristics of Children from Children's Homes

Key words: children's home, children's home with school, private children's home, institutional upbringing, family, family function, psychic deprivation, attention deficit hyperactivity disorder, Romany, Romany children, crime, leave of institutional upbringing

This final year thesis focuses on problems of children growing up in children's homes. In the theoretical part it deals with definition of the term children's home and children's home with school, reasons for placing child in children's home, purpose and function of family and children's home. The thesis characterizes family background a child came from to children's home, it describes deprivation syndrome and attention deficit hyperactivity disorder. A part of the thesis addresses Romany children growing up in children's home and the relation between childhood spent in children's home and crime committed in adulthood. The last chapter refers to some difficulties of young people leaving institutional upbringing.

The practical part contains comparison of composition of children from three chosen institutions (two state and one non-state) Children's Home with School Horní Planá, Children's Home Aš and Private Children's Home Koryto. They are compared especially in spheres described in the theoretical part. Concurrently I obtained basic information about particular children's homes from senior executive. Also I monitored carers opinions of institutional upbringing and of children's state of preparation for independent life after leaving children's home and their attitudes to upbringing children.